

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ В АКЦЕНТОВАНИХ ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ.....	7
1.1. Теоретичний аналіз поняття про захисні механізми психіки в особистості.....	7
1.2 Особливості механізмів психологічного захисту в осіб молодого віку.....	15
1.3. Теоретичний аналіз особливостей про акцентуація характеру особистості.....	19
1.4. Теоретичне дослідження зв'язку захисних механізмів з акцентуацією характеру.....	24
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У РІЗНИХ ТИПІВ ПРОЯВУ АКЦЕНТУАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В МОЛОДІ.....	29
2.1.Організація та методи досліджень.....	29
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження	30
Висновки до другого розділу	46
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Актуальність дослідження: Вивчення взаємозв'язків та взаємовпливу між акцентуацією характеру і типами психологічного захисту особистості на різних етапах її розвитку є досить актуальною сферою для дослідження в сучасному контексті. Обидва явища людської психіки навіть окремо одне від одного здатні вказати на слабкі місця чи проблематичні, нездорові формації в психіці індивіда. Це, у свою чергу, є важливим для практичного психолога тим, що своєчасне виявлення проблеми дозволяє провести діагностику і розробити колекційні програми для клієнтів більш ефективно.

Розуміння захисних механізмів та акцентуації, поодиночі та комплексно, стратегій їх використання індивідом, тригерів, що їх запускають, є важливим для вивчення психологічних особливостей особистості як в теоретичному значення, так і в практичному. Захисні механізми є шляхом адаптації особистості до різних життєвих ситуацій, який відрізняється залежно від того є ця ситуація соціальною чи особистою, інтерпсихічною чи інтрапсихічною.

Тема поєднання психологічного захисту з різними типами акцентуацій характеру в осіб молодого віку цікава тим, що це об'єктивно малодосліджена тема, яка має великий потенціал. В сучасному світі на людину впливає багато різноманітних факторів її оточення, починаючи від суспільства і закінчуючи навколишнім середовищем. Основною метою особистості в цих обставинах стає, зберігаючи цілісність свого «Я», уміти швидко і безболісно адаптуватися до умов життя у світі, що постійно змінюється, і не завжди на краще.

Як самостійне явище, питання «психологічного захисту» вперше з'явилося в працях З. Фрейда і на його думку було центральним і дуже важливим процесом в психології особистості. Психологічний захист є системою регуляції психіки, що вводиться Его для захисту від травмуючих переживань в умовах стресу та напруги. Вона допомагає адаптуватися до складних життєвих ситуацій за рахунок викривлення або маніпуляції

сприйняття реальної інформації про стресор. Розробкою цієї проблеми займалися як вітчизняні, так і зарубіжні психологи (А.Фройд, Р. Плутчик, Г. Келлерман, Х. Конте, Р. М. Грановська, Ф. В. Бассин, Дж. Вейлант, Дж. Перрі та ін.).

Механізм акцентуація характеру – це крайній варіант норми прояву рис характеру, при якому вони є надмірно посиленими хоча й не патологічними, але внаслідок цього існує вибіркова вразливість особистості до одного роду психогенних впливів та стійкості до іншого. В рамках психології особистості, вивченням відхилень характеру та типів акцентуації характеру та їх класифікацій займалися К. Леонгард, Е. Кречмер, А. Е. Личко, У. Шелдон, та ін. Акцентуація характеру застосовувалася для дослідження різних патернів поведінки індивідів. Через акцентуацію характеру розглядається девіантна поведінка (А.Е. Личко, О.С.Тарновська, О.М. Чайковська та ін.), поведінка терористів, адиктивна поведінка (К.Рада, К.Петреску та ін.) тощо.

Акцентуація проявляється в підлітковому віці особливо гостро і тим самим може загострити чи змінити захисні механізми в індивіді. В молодому віці за сприятливих обставин, акцентовані риси лишаються акцентованими лише в рамках норми а захисні механізми – корисними для індивіда, не виходячи за межу патології, але це ще не кінцевий результат розвитку особистості.

Саме тому, за цільову групу цього дослідження були взяті люди молодого віку, між 18 та 23 роками, з метою розглянути акцентуацію та захисні механізми на площині вже більш стабілізованої, але ще не до кінця зрілої особистості. Ці періоди є найбільш оптимальними для спостереження симптомів що мають потенціал до розвитку в повноцінний розлад. В молодому віці корекція чи терапевтичне втручання має більше опцій зачепити проблематичні моменти чи симптоми оскільки існує більша ймовірність застати їх рано і в ще досить новітньому стані, коли вони ще не стали занадто близько залученими в психічних процесах.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити особливості прояву механізмів психологічного захисту у різних типів прояву акцентуації особистості в молоді

Завдання дослідження:

1. Теоретико-методичний аналіз наукової літератури з вивчення захисних механізмів психіки;
2. Теоретичний аналіз сучасної літератури з акцентуації характеру особистості;
3. Емпіричне дослідження особливостей прояву механізмів психологічного захисту у різних типів прояву акцентуації особистості в молоді.

Об'єкт дослідження: захисні механізми психіки.

Предмет дослідження: особливості прояву механізмів психологічного захисту у різних типів прояву акцентуації особистості в молоді

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз, узагальнення, систематизація, інтерпретація наукових джерел з теми явища захисних механізмів особистості та явища акцентуації характеру особистості, синтез; *емпіричні:* метод статистико-математичної обробки даних, психодіагностичні інструментарії (методика «Індекс життєвого стилю» (LSI) Плутчика-Келлермана-Конте на визначення домінантних механізмів психологічного захисту та системи напруги захистів; методика «Акцент 2-90» Леонгарда-Шмішека для визначення акцентуації особистості).

Опис вибірки: у дослідженні брали участь 30 осіб, з них юнаків та юнок віком від 18 до 23 років, що є студентами різних курсів та різних спеціальностей, що здобувають освіту в закладах вищої освіти на території України.

База проведення емпіричного дослідження: опитування було проведене на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Дослідження було проведене за допомогою онлайн-анкет.

Практична значущість дослідження: результати теоретичного та

емпіричного дослідження можуть бути використані для розвитку бази розпізнавальних ознак для визначення типу та якості формацій в психіці заздалегідь, коли структура особистості вже більш стабільна але ще досить пластична та придатна до ефективної корекції; створення методичних рекомендації для консультування та психокорекції на основі зв'язку захисних механізмів з акцентуацією характеру; розробка стратегій психотерапії та психокорекції деструктивних захисних механізмів з урахуванням особливостей їх виникнення та ролі акцентуації в цьому процесі.

Структура роботи: Дипломна робота складається із вступу, що налічує 4 сторінки; двох розділів (теоретичного в 22 сторінок та емпіричного в 22 сторінок) із висновками до кожного із них; загальних висновків; списку використаних джерел, що налічує 55 найменування (20 із них українською мовою, 35 – іноземною мовою). Основний обсяг кваліфікаційної роботи всього викладено на сторінках 3-51. Робота містить 3 таблиці, 1 малюнок, 3 додатки, в яких знаходяться матеріали 2 методик(текст опитувальників та ключі) та 4 таблиці з детальним описом результатів методик на вибірці.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ В ОСОБИСТОСТІ З АКЦЕНТОВАНИМИ РИСАМИ ХАРАКТЕРУ

1.1. Теоретичний аналіз поняття про захисні механізми психіки в особистості

Як вже зазначалося, класична концепція механізмів психологічного захисту вийшла з фрейдівського психоаналізу і вже звідти була підібрана іншими психологами. У своїй публікації "Нейропсихоз захисту" 1894 року, Фрейд припускав, що захисні механізми є результатом розбіжностей між структурами психіки, а саме Ід та Суперего. Концепція структури психіки Фрейда пропонувала модель, що складається з трьох різних сфер: Ід, Его та Суперего. Перша, Ід - це ідентичність, яка приховує наші несвідомі та біологічні потяги. Друга, Суперего - відображає соціальні вимоги. Третя, Его - регулює розбіжності між Ід та Суперего. Фрейд вважав, що Его використовує захисні механізми, щоб пом'якшити або заблокувати потяги Ід [37].

Така концепція звісно не була ідеальною навіть у свій час, але вона представила наявність несвідомого в психіці людини в сферу дослідження особистості. Введення поняття про несвідоме дозволило у свою чергу розвинути в поняття про захисні механізми психіки індивіда. *Захисні механізми психіки* – це психологічні стратегії, які несвідомо використовує наша психіка для підтримки психологічного свого благополуччя у випадку, якщо подразники викликають в індивіда тривожність. Особливість їх дії полягає в тому, що вони спотворюють або маніпулюють нашим досвідом, сприйняттям і думками, щоб зменшити відчуття тривоги від подразника. З. Фрейд виділив перші 10 механізмів, а саме: *подавлення, витіснення, реактивна формація, ізоляція, проєкція, інтросекція, заперечення, звернення на власну особистість, перетворення на власну протилежність та*

сублімація або перенос [50, с. 268]. Отже, «в найширшому сенсі термін «психологічний захист» – це система регуляторних механізмів, що направлені на усунення або зведення до мінімуму негативних, травмуючих особистість переживань, пов'язаних зі станом внутрішньої тривоги, дискомфорту тощо, задля збереження цілісності особистості» [6, с. 14]

Причин виникнення конфлікту між Ід та Суперого, який вимагає від Его застосування захисних механізмів, З.Фройд також виділяє 3, кожна з яких пов'язана процесом несвідомого психіки: *1) небезпечний для Суперого потяг чи інстинкт; 2) сприйняття, що є репрезентацією та продовженням небезпечного потягу чи інстинкту; 3) емоція, що пов'язана з небезпечним потягом чи інстинктом.* Емоція породжена небезпечним потягом, у свою чергу може бути або коханням, томлінням, ревнощами, болем чи горюванням, що з'являється в результаті потягу сексуальності; або ненавистю, гнівом, люттям, що виникає через потяг до агресії чи садизму. [50,с. 269] .

Таким чином, певного роду транзакція періодично відбувається між трьома структурами психіки індивіда, і коли ця взаємодія набуває достатньо напруження для виникнення неспокою та тривожності, захисний механізм вступає в дію. В концепції З.Фрейда та в подальшому розвитку поняття, механізми психологічного захисту здебільшого розгадаються як перепона, яку треба подолати в ході психоаналітичної роботи з індивідом. Психологічні захисти за своїм функціонуванням прагнуть приховати небезпечні потяги чи інстинкти Ід від Суперого, і в процесі цього можуть виникати прогресія у вигляді формації симптомів чи деформації особистості як атрибуту захисту. Аналітичне, пізніше і терапевтичне втручання ставить на мету контр дію механізму – активний пошук первісного, «небезпечного» потягу. Тому досить розповсюдженим було сприйняття захистів психіки як в більшості деструктивної функції психіки.

Анна Фройд продовжила роботу з концепцією захисних механізмів психіки З.Фрейда, у ході якої вона розвинула погляд на тривогу, що викликає

активацію механізмів в першу чергу. А.Фройд розділила тривогу на три різні типи, до яких відносяться різні групи захисних механізмів. До цієї класифікації входять такі типи тривоги: а) *внутрішня тривога, пов'язана зі страхом не задовольнити свої інстинктивні потреби;* б) *об'єктивна тривога, пов'язана зі страхом не відповідати вимогам соціального світу;* в) *тривога Суперего, пов'язана зі страхом внутрішнього безладу, пов'язаного з виконанням внутрішніх і соціальних зобов'язань.*[36, с. 54]. До питання ролі тривоги в механізмах психологічного захисту, Отто Феніхель підійшов з пропозицією згідно якої, замість того, щоб долати різні види тривоги, захисні механізми радше використовуються психікою для задоволення та підтримки інстинктивної потреби в безпеці та захищеності. За Феніхелем, захисні механізми відіграють важливу роль в регуляції та збереження самооцінки[35] Концепція О.Феніхела лишається універсально прийнятою і в сучасній психологічній науці. Тоді захисні механізми не просто блокують інформацію про потяги від нашої свідомої сфери, але часто роблять це з метою створення досвіду розуміння світу як більш конкретним, стабільним і безпечним для психіки. Коли це встановлено, набагато легше підтримувати стабільність психіки та адекватну самооцінку[35, с.38].

Таблиця 1.1.

Класифікація захисних механізмів за А.Фройд [23]

Тип психологічного захисту	Опис
1.Заперечення	механізм уникання нової інформації, яка не співпадає з тією позитивною, що вже склалася.
2.Витіснення	механізм уникнення, але не всієї інформації про конфлікт цілком, а тільки істинного мотиву.
3.Подавлення	механізм блокування негативної інформації при переході її із сприймання у пам'ять і навпаки.
4.Раціоналізація	механізм пов'язаний з підшукуванням розумних і логічних постфактум і отримання

	для себе індульгенції, відділення фрустратора від його емоційної складової.
5.Проекція	механізм переносу відповідальності за свій фрустратор на оточуючий світ і звинувачення середовища у власному конфлікті.
6.Ідентифікація	різновид механізму проекції, де навпаки іде перенесення поведінки іншої людини, часто когось конкретного, на себе.
7.Відчуждення	механізм, що призводить до ізоляції інформації про конфліктотворний фрустратор від свідомості, призводячи до втрати доступу до нього.
8.Заміщення	механізм захисту від тривожної ситуації за допомоги переміщення способу її подолання з важкодоступного об'єкту на легкодоступний.
9.Сновидіння	різновид механізму заміщення, що проявляється у перенесенні недоступної дії із реального світу у світ сновидінь.
10.Сублімація	механізм заміщення інстинктивної дії реалізації мети іншою, більш соціально дозволеною.
11.Катарсис	механізм притягнення до себе іншої системи цінностей і загальну її зміну для досягнення розрядки власного напруження.

На основі своєї типології тривожності, А.Фройд ввела умовну класифікацію механізмів захисту на такі, що залежать від походження подразників – «фрустраторів» – що запускають механізм: а) *захист проти внутрішніх фрустраторів*; б) *захист проти зовнішніх фрустраторів*. Ця класифікація була однією з перших і відповідно однією з найпростіших. Пізніші класифікації були більш розгорнутими.

Окрім класифікації за фрустраторами, А.Фройд також розглядала потенційну хронологічну ієрархію розвитку механізмів психологічного захисту в онтогенезі особистості. У ній вона розмістила психологічні захисти відповідно до віку в якому вони виникають. А.Фройд припускала, що такий

порядок виникнення механізмів може бути пов'язаний з потребою подолання конкретних «небезпечних» потягів, що виникають на стадіях психосексуального розвитку індивіда. З іншого боку міркування також ведеться стосовно того, як на ранніх стадіях розвитку структури Ід та Его ще є злитими в одне ціле, а Суперего ще не сформоване, тож наявність захисних механізмів на цих стадіях також може бути зумовлене саме потребами що виникають онтогенезом особистості, не витісненням конфліктотворних потягів. Фройд зазначає, що на ранньому етапі ще зарано говорити про механізм витіснення. По мірі свого дорослішання, індивід формує все більш комплексні психологічні захисти. Таким чином, захисні механізми загалом виникають такій послідовності: *проекція та інтроєкція(0-2роки) – регресія, заперечення(2-5років) – витіснення та інтелектуалізація(6-10 років) – сублимація та реактивна формація(11-13 років)*. Ця ієрархіє не є універсальною – деякі з механізмів можуть бути відсутні на відповідних фазах, формуватися інший час чи не формуватися взагалі -- особливості різняться від кейса до кейсу.[36, с. 51]

Ієрархічна організація Дж.Вейлайнта пропонує поділяти механізми на 4 рівні: 1) психотичні захисти; 2) незрілі захисти; 3) невротичні захисти; 4) зрілі захисти. Ця класифікація виділяє більше механізмів та розподіляє їх за рівнем усвідомленості при цьому прирівнюючи усвідомленість механізмів до зрілості. 4 рівень позиціонується як найвищий, а захисти внесені в нього передбачають усвідомлення, але вони тоді вже межують з допінгом[52]. Пізніше, ця класифікація також лягла в основу стандартизації ефектів психологічних захистів на психіку та внесення їх в DSM-IV.

Загалом, тенденція в сучасних дослідженнях схиляється до того,щоби знаходити суміжні риси між механізмами захисту та копінговими стратегіями особистості. На практиці це є два різних процеси, які хоча й виникають за схожих умов і мають схожу мету в психіці, використовують різні траєкторії її досягнення. Захисні механізми у своїй подобі наближаються до допінгів лише тоді, коли вони є зрілими, чи іншими словами усвідомленими. Частіше,

звісно, захисти є несвідомими і прихованими процесами психіки, і для їх виявлення індивід часто може потребувати професійного втручання спеціаліста.

Одразу після Дж. Вейланта, свою концепцію запропонував Р.Плутчик у співавторстві з Г.Келлерманом. З боку Плутчика вийшла адаптаційна теорія емоцій, у якій концепція психологічного захисту є прямим продовженням концепції про генетичну природу емоцій. Р.Плутчик виділяв кількісну обмеженість і якісну неспроможність спроб побудови теоретичної моделі захисту для розуміння: 1) відношення між специфічними захистами; 2) відношення між специфічними захистами і специфічними емоціями; 3) адаптивне значення цих відношень. Р.Плутчик, через призму своєї психоеволюційної теорії емоцій, виділяє 3 концепції психологічного захисту особистості: 1) всі психологічні захисти частково співпадають одне з одним; 2) деякі захисти мають полярні протилежності – подібно до протилежних базових емоцій ; 3) деякі захисти зовсім примітивні – подібно до базових емоцій, що лежать в самому центрі його моделі емоцій.[46]

Окрему увагу в даній роботі варто приділити Тесту-опитувальнику «Індекс Життєвого Стилю» (Life Style Index, LSI), розробленому Р.Плутчиком, Г. Келлерманом і Г.Контом на основі психоеволюційної теорії емоцій Р. Плутчика та структурної теорії особистості Г.Келлермана. Ця методика досліджує напруженість набору захисних механізмів в особистості. З точки зору теоретичної бази, вибір 8 психологічних захистів для шкал тесту відповідає 8 базовим емоціям особистості, що несуть в собі певну еволюційну ціль, іншими словами вони існують для виживання виду. Емоції, згідно цієї теорії має генетичну основу і є механізмом адаптації особистості до світу навколо та виживання в ньому. Зв'язок із психологічними захистами приходить з теорії Келлермана, де він пов'язує формування конкретних захистів з урахуванням компліментарності із конкретними емоціями. Г. Келлерман класифікує захисти за чотирма характеристиками: 1) відсутність переробки змісту : заперечення, витіснення, подавлення; 2) викривлення чи

перетворення афектів, думок, почуттів, мотивів тощо: раціоналізація, проєкція, відчуження, заміщення, реактивна формація, компенсація; 3) усунення негативного емоційного напруження: реалізація в дію, соматизація тривоги, сублимація; 4) маніпуляція: регресія, фантазія, уход у хворобу(утворення симптомів). 8 з цих основних механізмів захисту – заперечення, витіснення, регресія, компенсація, проєкція, заміщення, інтелектуалізація та реактивна формація – були взяті для шкал в тесті на пряму перекликаються із 8 базовими емоціями особистості, і мають схожі до них властивості полярності та компліментарності(Рис. 1.1).

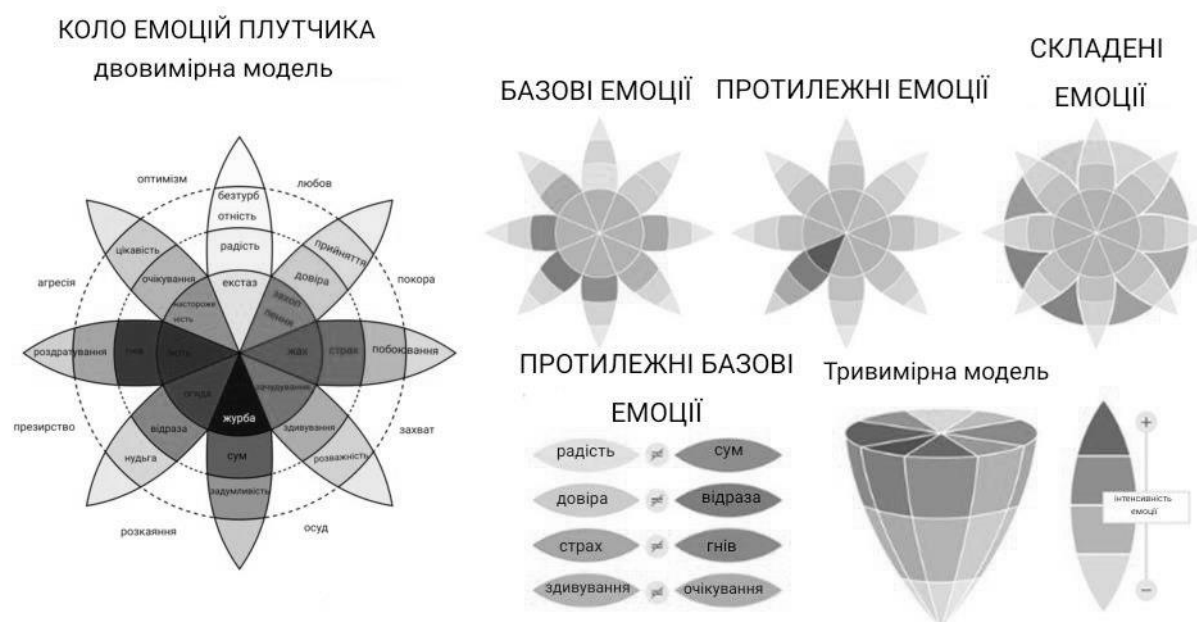

Рис. 1.1. Модель «Коло емоцій» Р.Плутчика

Фібі Крамер у своїй праці «Сім Стовпів Теорії про Захисні Механізми»(2008) розглядає наявні дослідження у сфері поняття про захисні механізми, і з них виділяє 7 основних постулатів, що в загальних рисах описують основні характеристики механізмів захисту. До них належать: (1) захист функціонує поза усвідомленням; (2) існує хронологія розвитку оборони; (3) засоби захисту присутні в нормальній особистості; (4) використання захисту збільшується в умовах стресу; (5) використання

захисту зменшує свідоме переживання негативних емоцій; (6) захисна функція пов'язана з вегетативною нервовою системою; (7) надмірне використання засобів захисту пов'язане з психопатологією. [32, с.1]. Це загалом також є показовим відносно сучасного сприйняття психологічного захисту в психології – більше переваги віддається характерним рисам аніж конкретним типам механізмів, сам механізм сприймається нейтрально, часто межуючи зі свідомим копінгом.

Ненсі Мак-Вільямс вважає, що, якщо в теорії будь-який психологічний процес може бути використаний Его в якості захисту, то жодна класифікація механізмів, що вже існує чи буде створена в майбутньому – не буде повноцінною. Мак-Вільямс запропонувала класифікацію захистів вищого рівня, базуючись на двох критеріях відбору: 1) частота згадувань в науковій літературі; 2) співвідношення з окремими рисами характеру індивіда. Мак-Вільям також [42, с. 126]

Загалом, Мак-Вільямс дійсно має рацію, оскільки кожна концепція про захисні механізми психіки виділяє свій набір механізмів та свою класифікацію. А. Фройд пропонує 12, П.Р.Логлін окреслив 22 основних і 26 другорядних механізмів захисту, Дж. Вейлант назвав 18, які він також згрупували в ієрархію відповідно до припущеного ступеню зрілості, Р.Плутчик виділяв 8. DSM-IV перелічує 31 захисний механізм, також згрупований за рівнем зрілості. Ф.Крамер протиставляє механізм захисту свідомими копінговими стратегіям, виділяючи несвідомість, автоматичність та мимовільність як атрибути захисних механізмів. Дж.К.Перрі для DMRS (Defense Mechanism Rating Scale) виділяє 7 рівнів психологічних захистів тощо. Тому підбір концепції, класифікації та ієрархії механізмів захисту залежить від мети дослідження. Існуючі опитувальники на механізми захисту (LSI, DSQ-40,88,60, DMI, ОЗМО, МВПЗ та ін.) кожний спирається на свій комплект механізмів захисту.

1.2. Особливості механізмів психологічного захисту в осіб молодого віку

На сьогоднішній день вже багато вчених зробили значний внесок у концепцію психологічного захисту особистості, а деякі навіть змогли описати цю проблему і її розвиток в онтогенезі. Специфіка багатьох відомих на сьогодні захисних механізмів полягає в тому, що спочатку вони вивчалися на базі їх прояву у дорослих людей. Окрім потреби в подальшому поглибленні знань про формування захистів, перед дослідниками постала задача сформувати базу знань про прояв механізмів захисту на ранніх, менш зрілих стадіях розвитку особистості – захисних механізмів у дітей, підлітків та юнацтва. Це вимагало комплексного підходу до дослідження, оскільки найскладніший період у житті людини це підлітковий вік і юність, і тому дуже важливо зробити акцент на захисних механізмах у юнацькому віці. Ці вікові періоди характерні тим, що захисні механізми мають посилений впливає на поведінку особистості, а іноді і на її повсякденне життя.

Питанням хронології формування механізмів захисту, як вже відомо, Хоча і існує де кілька поглядів щодо цього питання, але ж головна складність, яка представ перед дослідниками це те, що теоретичні положення про сенситивні періоди для реалізації фрустрації і утворення психологічних захистів не співпадає з загальним досвідом. Анна Фрейд [36], наприклад виділяє такі приблизні етапи розвитку захистів Его в індивіда: 1) передстадія захисту – припадає на кінець першого року життя; 2) механізми проєкції і інтроспекції – починаються від першого до другого року життя; 3) механізми витіснення і інтелектуалізації – починаються від другого до третього року життя; 4) механізми реактивного утворення і сублімації – починаються від трьох до п'яти років.

Механізми регресії і заміщення, згідно з думкою А.Фрейд [36], не залежать від стадії розвитку психіки і є старими як конфлікти між інстинктивними потягами і бар'єрами, з якими ці потяги можуть

зіштовхнутися на шляху до їх задоволення.

Розвиток захисних механізмів в онтогенезі зображений в хронологічній класифікація А.Фрейд [36]:

- 1-ий рік життя – галюцинації, сновиди, передумови виникнення захисних механізмів групи компенсації. На початку другого року життя з'являється заперечення і проєкція.

- 2-3й роки життя – потреба у свободі, автономії, відчуженні. Утворення захисних механізмів заміщення і заглушення.

- 4-5й роки життя – утворюються захисні механізми групи інтелектуалізація і регресія.

- 6-11й роки життя – проблема територіальності, потреба самостійного пізнання світу, незалежності, свободи, інформованості, значимості тощо.

- Ранній підлітковий вік (12-13 роки життя) – потреба у прийнятті однолітками, формування механізмів захисту групи компенсації і реактивного утворення.

Узагальнюючи все вище викладене, можна структурувати порядок утворення механізмів захисту в онтогенезі : 1) від 0 до 1,5-2 років – заперечення, проєкція, характеризують тенденції до приєднання; 2) від 1,5 до 11 років – регресія, заміщення, заглушення, інтелектуалізація, характеризують тенденції до відокремлення; 3) від 11 до 13 років – реактивне утворення, компенсація, характеризують тенденція до приєднання. [36]

Запропонована вище класифікація у якійсь мірі може бути умовною, як всі інші класифікації в цій сфері. Більш того, лише тому, що в певний віковий період в індивіда з'являється здатність до формування характерного для цього періоду механізму захисту, не означає, що цей тип захисту неодмінно сформується. На формування в залежності від динамічних особливостей психіки індивіда і характеру впливу середовища утворення деяких механізмів захисту можуть не відбутися, або вони є слабко вираженими, у той час як

інші будуть використовуватися інтенсивно і значно впливати на індивідуальну поведінку.

Інший чинник, що має значний вплив на формування захисних механізмів в онтогенезі, і з яким велика кількість вчених погоджуються, це те, що різні захисні механізми представляють різні рівні розвитку і примітивності, а у інших випадках різницю співвідносять із різницею у психосексуальному розвитку. Дж.Вейлант у своїй класифікації виділяє саме ступені зрілості психіки та відповідні для такого стану механізми. Відштовхуючись від цього, логічним буде припустити, що група механізмів притаманних незрілій особистості, будуть також тими, що починають формуватися на ранніх стадіях онтогенезу.

Так можна зробити висновок, що у більшості випадків приблизно у 13 років всі захисні механізми сформовані, і вірогідно, що регресія з'являється раніше ніж інтелектуалізація, заміщення і заглушення, адже регресія є скоріше умовно-рефлекторним явищем ніж мисленевим процесом. Також, будь яка класифікація розвитку захистів в онтогенезі повинна вважатися умовною і повинна залежати від динамічних особливостей психіки індивіда і характеру впливу середовища.

Ф.Крамер виділяє три основних захисних механізми особистості, необхідні для здорового розвитку в дитячому віці: заперечення, ідентифікація та проєкція.[35, с. 216]

На думку багатьох дослідників різних напрямків психології в цій сфері, таких як З.Фройд, А. Фройд, Дж. Вотсон та ін., всі проблеми і страхи індивіда беруть свій початок родом із дитинства. Всі психологічні механізми, які інтенсивно використовуються індивідом у юнацькому віці є результатом психічних процесів дитинства. Формування психологічного захисту в повноцінну функціональну систему відбувається з розвитком та дорослішанням особистості в процесі пізнання та навчання. Складові системи психологічних захистів індивіда залежать від багатьох факторів як внутрішніх так і зовнішніх, що відбувалися навколо нього в дитинстві та

шкільному віці. Це частково пов'язано з тим, що в цьому дитячому віці психіка ще досить пластична та чутлива до різного роду впливів, а отже інтенсивно вбирає інформацію про довкілля. На основі даних, отриманих в цей період особистість формує захисні механізми, корисні для збереження добробуту психіки індивіда саме в його особливих умовах. Це продовжується в підлітковому віці у вигляді явного загострення захистів, разом із загальною активованістю психіки в цей віковий період на додачу до продовження формування системи захисту. Якщо продовжувати цей тренд на наступні вікові періоди, то відповідно в юнацькому віці, разом із динамікою фізіологічних змін знижується і динаміка особистості. Це характеризується в зниженні чутливості психіки до зовнішніх та внутрішніх подразників та конфліктів, відповідно реагування Еґо в середньому стає більш врегульованим та помірним.

Якщо розглядати поведінку юнаків то можна виявити, що для них є характерними такі поведінкові захисти як егоїзм, пихатість, чванливість, підозрілість, ревнивість, упертість, пошук недоліків, песимізм, вимогливість до себе та інших. Так, наприклад переважаючого такого психологічного захисту як проєкція, свідчить про тенденцію в юнацтва до приписування іншим людям власних несвідомих і неприйнятних для особистості почуттів і думок.

Якщо говорити про яскраво виражений захист – регресія у молодому віці проявляється так само активно, як і в підлітковому віці. Регресія спонукає індивіда до повернення, відкату до старих форм поведінки як у дитинстві з метою пониження напруги та тривожності в особистості. Повернення до знайомої поведінки приносить спогад про давнє відчуття спокою, а отже має потенціал заспокоїти індивіда і в реальному часі. Регресія також часто приходить з пасивністю та небажанням брати на себе відповідальність – відкат до менш зрілої форми особистості, але також має потенціал бути корисним у подоланні первинного конфлікту за допомогою спрощення дій на його усунення чи задоволення власних потреб.

Одним з найбільш важливих захисних механізмів у юнацькому віці є

реактивне утворення. Молоді хлопці та дівчата для пригнічення соціально неприйнятних бажань, почуттів чи думок змінюють емоції на протилежні. Такий вид захисного механізму у юнацькому віці можна пов'язати з підвищеним рівнем соціалізації і підкорення своєї поведінки загальноприйнятним вимогам. На інтенсивність прояву цього механізму можуть впливати як внутрішні моральні упередження так і рівень суворості суспільства. Реактивна формація у своїй сутності викликає в особистості неусвідомлювану конформність.

Це є найбільш виражені стратегії поведінки та прояву захистів психіки в молоді. Це узагальнений варіант, оскільки при детальнішому ознайомленні, стають видні системи нюансів та різноманітні фактори впливу що формують реагування індивіда на фрустратор тим чи іншим типом захисту. Ці стратегії також не є універсальними, і мають тенденцію відрізнятися, якщо присутні інші, незалежні чинники, такі як стать, етнічність, національність тощо.

1.3. Теоретичний аналіз особливостей про акцентуація характеру особистості

Поняття про акцентуацію характеру було розвинуто Карлом Леонгардом в його парці «Акцентовані особистості». У цій монографії він в подробицях розглядав це явище та його типи, так само як і їх прояв у поєднанні з різними властивостями психіки, таким як темперамент або інтровертивність-екстравертивність особистості. На той час, це радше було поняття про «акцентуацію особистості», яке розповсюджувалося на три основні сфери особистості індивіда: 1) сфера направленості інтересів; 2) емоційно-вольова сфера; 3) когнітивна сфера. [8, с. 18-19]. Ці три сфери є найбільш чутливими до змін в динаміці структур особистості. У більш ширшому сенсу акцентуація має потенціал впливати на всі сфери особистості без виключення. Це залежить від типу та інтенсивності акцентуації, у який напрямок потягне розвиток особистості під її впливом. З цієї причини

К.Леонгард стверджував, що акцентуація розповсюджується на всю особистість, оскільки на його думку, її вплив на особистість стає нерозривним її розвитком.

Конкретне визначення акцентуації характеру чи особистості — відхилення у розвитку емоційно-вольової та мотиваційної сфери особистості, що виявляються в надмірному посиленні окремих рис характеру. До формування таких відхилень призводить нерівномірність, дисгармонійність розвитку емоційної регуляції. Акцентуації характеру – це крайні варіанти норми, при яких окремі риси характеру надмірно посилені, внаслідок чого виявляється вибіркова вразливість стосовно певного роду психогенних впливів одних подразників і підвищена стійкість до інших. Акцентуації характеру – це надмірна виразність (загостреність) окремих рис характеру та їх сполучень, що являє собою крайні варіанти норми, які межують з психопатіями. Акцентуації характеру притаманна уразливість особистості щодо психологічно травмуючих впливів, адресованих так званому «місцю-мішені» цього типу характеру при зберіганні стійкості до інших. Залежно від ступеня виразності розрізняють явні і приховані (латентні) акцентуації, які можуть переходити від однієї ступені в іншу під впливом різних життєвих, внутрішніх та зовнішніх факторів.

Акцентуації характеру найяскравіше проявляються в підлітковому віці (у період гормональної перебудови організму) і згладжуються з дорослішанням, проте деякі з них виявляються й у більш ранньому віці. Частота наявності акцентуацій характеру, яку спостерігають у підлітків, різна. Залежить від типу акцентуації та від контингенту обстежуваних. Наприклад серед учнів масових шкіл частка підлітків-акцентуантів становить близько 40 %, серед підлітків із соціально дезадаптованою поведінкою — 60 %, а серед підлітків, що скоїли правопорушення, — 80 %. [5]

У сучасній практиці використовують типології акцентуацій характеру за О. Лічко і К. Леонгардом:

- Типи акцентуацій характеру за К. Леонгардом: *гіпертимний, лабільний, екзальтований, емотивний, тривожний, педантичний, збудливий, демонстративний, ригідний, дистимний*.
- Типи акцентуацій характеру в підлітків за А. Лічко: *гіпертимний, циклоїдний, лабільний, сенситивний, психастенічний, астеноневротичний, шизоїдний, епілептоїдний, істероїдний, нестійкий, конформний*.
- Змішані типи: *гіпертимно-циклоїдний, лабільно-сенситивний, астено-істероїдний і т. ін.* (О. Лічко загалом виділяє 20 типів таких комбінацій).

Як видно на прикладі, ці дві класифікації мають щось схоже, але також відрізняються за наповненням, що робить трохи складніше співставити їхні виділені типи. Класифікація К. Леонгарда не називає досить розповсюджені в підлітковому віці нестійкий (цей тип іноді співставляють зі збудливим) і конформний типи акцентуації характеру, а також астено-невротичний тип. Дистимічний тип у його класифікації відповідає конституційно-депресивному типу П.Б. Ганнушкіна, а застрягаючий тип – паранойяльному, і обидва в підлітковому віці практично не виникають, більше відповідаючи патологічним станам, ніж стандартному розвитку особистості. [13, с. 57]

Виділені Леонгардом 10 типів акцентованих особистостей розділені на дві групи за тим, на яку сферу особистості вони впливають найбільше: 1) акцентуації характеру (демонстративний, педантичний, що застрягає, збудливий); 2) акцентуації темпераменту (гіпертимний, дистимічний, тривожно-боязкий, циклотимічний, афективний, емотивний). [13, с. 57]

Окрім цих 10 основних типів акцентуації особистості, Леонгард також визначає два додаткових, що відповідають типам ставлення людей до зовнішнього світу відповідно до їх тенденцій звертати увагу на зовнішні об'єкти або їх власний внутрішній світ: екстравертований та інтровертований типи акцентуації особистості.

Діагностика акцентуацій особистості, характеру базується на даних

клінічного обстеження та результатах психологічного дослідження за допомогою опитувальників Шмішека, Літманна-Шмішека, О.Є.Лічко (ПДО).(підручник)

Акцентуація в підлітковому та юнацькому віці

Акцентовані риси у підлітковому віці загострюються через бурхливий період розвитку особистості, коли психіка переживає трансформацію разом з фізичним тілом. Це також період, коли індивід є найбільш вразливим до зовнішніх та внутрішніх факторів впливу. Зокрема, у підлітків зі збудливою акцентуацією в ситуації фрустрації стають інтенсивнішими напади гніву, автоагресії, потягу до імпульсивних вчинків. У разі епілептоїдної акцентуації в ситуації, що потребує швидкої адаптації та активації, частішими й інтенсивнішими стають напади поганого настрою, що проявляються через похмурість, гнів, агресією до слабших тощо. Для нестійких підлітків у ситуації відсутності контролю з боку дорослих зростає ризик потрапити під вплив асоціальної компанії, призвичаїтися до алкоголю, наркотичних речовин та інших шкідливих звичок.

За сприятливих умов акцентовані риси компенсуються у розвитку особистості, а якщо навпаки, то вони можуть стати більш яскраво вираженими ба більш відхиленими в бік патології. В клінічній сфері є рекомендації до утримання остаточної від діагностування осіб, що не досягли 18 років будь яких конкретних психічних розладів. Симптоми, подібні до хворобливих, часто можуть бути наслідками акцентуації, а отже потенційно нестійкими, недостатніми для того, щоби встановити чіткій діагноз більш серйозного розладу. Якщо це саме акцентуація проявляється таким чином, то в індивіда є великий шанс перерости її з часом. З іншого боку, якщо психічні розлади в підлітковому віці таки виникають, то вони виникають на фоні акцентуації. девіації поведінки, як делінквентність, алкоголізм, суїцидальна поведінка, розлади харчової поведінки та ін. Зміна ситуації на більш благополучну, вчасна психологічна допомога, наявність контрольованості

ситуації, як правило, усуває ці порушення і не дає їм розвинути в тривалі розлади в дорослому віці.

По мірі дорослішання, акцентуації характеру мають тенденцію до зниження їхньої інтенсивності. Навіть якщо вони лишаються в особистості після підліткового віку, це не завжди свідчить про те, що в особистості присутні межові розлади. Акцентуація в підлітковий (іноді навіть раніше) та юнацький, молодий період лишає достатньо значний відбиток на траєкторії розвитку особистості, щоби безслідно зникнути з її меж як тільки фронтальна кора головного мозку закінчує дозрівати в 24-26 років.

Достатньо емпіричних досліджень вказують на тісний зв'язок типів акцентуації характеру саме в молоді та формування шкідливих звичок, пов'язаних із залежністю від речовин. Так, масштабне опитування серед румунської молоді встановило, що емотивний, демонстративний, циклотимний та нестабільний типи акцентуації створюють більш сприятливий ґрунт для формування та закріплення тютюнової залежності.[45] Схоже дослідження було проведене і по відношенню до зв'язку акцентуації та розвитку алкозалежності в осіб молодого віку.[43]

Для діагностики акцентуацій в підлітковому віці А.Лічко розробив методику «Психодіагностичний опитувальник» (ПДО). Методика М. Шмішека, за типологією К. Леонгарда призначена для дорослих, але може бути застосована і для діагностики юнацтва.

А.Лічко також виділив найбільш значущі феномени в динаміці акцентуацій характеру: 1) загострення рис акцентованого характеру в підлітковому віці, в період їх формування з наступними їх пом'якшеннями і компенсацією (перехід явних акцентуацій в приховані); 2) загострення рис певного типу при прихованих акцентуаціях під впливом психічних травм або важких ситуацій; 3) виникнення на фоні акцентуацій характеру перехідних порушень — девіацій поведінки, гострих афективних реакцій, неврозів та інших реактивних станів; 4) трансформація типів акцентуацій характеру в силу конституційно закладених механізмів або впливів середовища; 5)

формування набутих психопатій, для яких акцентуація характеру стала основою, яка зумовила вибіркову чутливість по відношенню до певних несприятливих впливів середовища.[17, с.734-735]

1.4. Теоретичне дослідження зв'язку захисних механізмів з акцентуацією характеру

Дослідження, проведене на базі університету імені Г.С. Сковороди свідчить про те, що вибір захисних механізмів теж є обумовлений типом акцентуації.

Особливості прояву захисних механізмів у акцентованих юнаків та юнок полягають у виникненні ряду механізмів захисту у осіб із певними акцентуаціями (регресія, заміщення, проекція, компенсація, гіперкомпенсація – у тривожних та афективних акцентуантів; проекція – у досліджуваних з дистимним та циклотимним типом акцентуації). [4, с. 140]

Тривожним тип акцентуації характеру схильний до вибору таких механізмів захисту як регресія, заміщення, гіперкомпенсація та проекція. Афективним тип акцентуації характеру віддає перевагу механізмам регресії, заміщення, проекції та компенсації. Регресія та заміщення також використовуються юнацтвом із неврівноваженим типом характеру.

Індивід з дистимним, афективним, тривожним та циклотимним типом акцентуації характеру радше схильний обрати проекцію як механізм захисту. Демонстративний тип акцентуації схильний обирати компенсацію та заперечення як основні механізми захисту. Ригідний тип акцентуації характеру пов'язаний з компенсацією та гіперкомпенсацією, а педантичний – із регресією та гіперкомпенсацією.

Одне тільки це дослідження демонструє, що механізми захисту, як і багато інших психічних процесів зазнають впливу від акцентуації характеру, якщо така вже розвивається в індивіда. Особливості акцентуації здатні якщо не визначити основні механізми психологічного захисту особистості, так

вивести їх в ряд доміантних на той період часу, що акцентуація лишається яскраво вираженою. Для вивчення подальшої динаміки між акцентуацією та механізмами захисту доцільним буде лонгітюдне дослідження, з метою визначення того, чи продовжують змінювати свою ієрархію в особистості захисти в дорослому віці, коли акцентуація може бути відсутня, чи вплив акцентуації є достатньо сильним щоби визначити постійну ієрархію захистів.

Окрім того, у вітчизняних наукових публікаціях уже були зроблені спроби співвіднести захисні механізми та акцентуацію характеру. Гіпертимний тип потенційно має механізми витиснення, проєкції, раціоналізації, сублімації та інтелектуалізації; дистимний – реактивної формації та сублімації; сензитивний – реактивної формації, інтелектуалізації; лабільний – реактивної формації, проєкції; циклоїдний (афективно-лабільний за К. Леонгардом) – реактивної формації, проєкції, придушення астено-невротичний (тривожний) – реактивна формація; застрягаючий (ригідний) – проєкції, реактивної формації; психастенічний (педантичний) – реактивної формації, сублімації та проєкції; істероїдний (демонстративний) – витиснення, придушення; нестійкий (збудливий) – проєкції; епілептоїдний – проєкції, сублімації, реактивної формації та інтелектуалізації; конформний – придушення, сублімації та реактивної формації.[13, с. 57-83]

Серед іншого, варто відмітити, що багато з перекислених вище механізмів захисту є несвідомими, а якщо узгоджуватися з класифікацією Дж.Вейланта – не всі належать до рівня зрілих захистів. Вони всі так чи інакше використовують захисти що викривлюють або перекривають потік інформації про конфлікт, але жодна акцентуація не демонструє надто високий фаворитизм до більш свідомих, зрілих рівнів захисту, таких як гумор, сублімація, альтруїзм тощо.

Праці з психології особистості також не оминають провести паралелі між цими двома явищами. У працях Цільмак, Величченка та ін. розкриті приблизні співставлення типів акцентуації характеру за Леонгардом-Лічко та видів захисних механізмів психіки. Звісно, акцентуація характеру

розглядається найчастіше в підлітків, тому судити про показник серед молоді з цими даними не є коректним, але це може надати приблизне уявлення, яких рис варто очікувати в різних типів акцентуації характеру.

Висновки до першого розділу

1. Захисні механізми психіки це у широкому розумінні несвідомі стратегії Его для розв'язання інтрапсихічних конфліктів у структурі психіки індивіда. Їхня основна задача – це будь якою ціною послабити напруження, що виникає через «небезпечних» потягів та афектів Ід та свідомих норм та цінностей Суперего. У своїй сутності вони так чи інакше блокують або викривлюють сприйняття індивідом потягу чи афекту, з метою не допущення підняття його з несвідомого у свідомий рівень психіки. Базових захисних механізмів всього було визначено 10, але з часом кожний дослідник чи дослідниця в цій сфері виокремлювати свій перелік захисних механізмів. На сьогодні існує також безліч класифікацій захисних механізмів та теорій про їх походження. Згодом, виділять конкретні захисні механізми перестало бути актуально через висунення думки про те, що будь-яка реакція психіки на внутрішній афект чи потяг має потенціал стати захисним механізмом. Спираючись на цю позицію, сучасні дослідження пропонують ряд характеристик захисного механізму як явища, радше ніж типологію.

2. Якщо в дитячому віці механізм психологічного захисту лише формується, а в підлітковому – набуває більш усвідомленого вигляду. то в молодому віці психологічні захисти починають поступово формуватися в більш стійку властивість особистості, оскільки по мірі дорослішання починають закріплюватися і психологічні процеси. Психологічні захисти рідко коли змінюються природно, частіше для їх видозміни потрібне терапевтичне втручання. Вони формуються від самого дитинства і лишаються майже незмінними протягом всього життя. В молодому віці для психологічних захистів ще може бути притаманна певна хаотичність,

оскільки стан особистості в молодому віці ще не є фінальним, а отже не завжди зрілим. В період між 18 та 23 роками, коли мозок індивіда ще продовжує розвиватися, цілком характерно мати більш активні психологічні захисти, ніж свідомі допінгові стратегії. Ознакою зрілої особистості. натомість, можна вважати стан, коли внутрішній конфлікт може бути усвідомлений та подоланий в корисний для особистості спосіб.

3. Акцентуація характеру це стан, коли певні риси характеру особистості є надмірно вираженими, іноді межуючи з верхнім кордоном норми. К.Леонгард описував їх як акцентуацію особистості через те, наскільки значний вплив ці акцентуації мають на розвитку особистості та її подальшу діяльність, але звуження акцентуації до рамок характеру було пізніше запропоновано як більш коректне. Акцентуація характеру зазвичай починає проявлятися найпомітніше в підлітковому віці і по мірі дорослішання має тенденцію вщухати і триматися на межі середньої чи не надто високої вираженості, але іноді акцентуація лишається і в старшому віці. Не зважаючи на те, що посилення певних рис характеру є в рамках норми, воно також часто межує з патологією, і має потенціал розвинутися в неї під впливом різного виду обставин. Приблизно 50% всіх людей має акцентовану особистість, 50% всіх підлітків мають яскраво виражену акцентуацію.

В юнацькому, молодому віці особистість виходить з хаотичного підліткового періоду і починає поступово вгамовуватися і вставати в рамки більш зрілої особистості. Але це також можна розглядати як перехідний етап становлення між підлітковим та дорослим віковими періодами, якому можуть бути притаманні атрибути обох періодів. Акцентуація в юнацькому віці лишається ще досить вираженою, але на цьому етапі також визначається її подальша динамічність: чи вщухне вона до моменту настання повної фізичної зрілості, чи перенесеться в наступні фази життя. Цей період є значним для дослідження розвитку особистостей з метою корекції тих початків, що можуть потенційно розвинутися в деструктивні тенденції чи

психічні розлади. Емпіричні дослідження вказують, що акцентуація досі впливає на безліч сфер життя індивідів, визначає курс їх персонального розвитку та майбутнього. Акцентуації впливає як на поведінку, на формування корисних чи шкідливих звичок, на інтереси, на вибір кар'єри, на взаємодію з оточенням тощо

4. Вибір особистістю типу психологічного захисту в молодому віці міцно перетинається з типом акцентуації характеру. Трансформація особистості під впливом акцентуації визначає, чи які внутрішні процеси будуть вважатися Его фрустраторами, а які ні – тим самим спонукаючи висувати такі види психологічних захистів, які найкраще долатимуть ці фрустратори. Необхідно також зазначити, що механізми захисту, самі по собі, існують в психіці не залежно від акцентуації, вона не впливає на їх формування. Але коли в підлітковому та юнацькому віці акцентуація з'являється, вона детермінує основний склад системи психологічних захистів в молодій особистості. Ці процеси помітні в молодому віці саме тому, що це є віковий період між підлітковим та дорослим етапами. В молоді ще зберігається схильність віддавати перевагу несвідомим, більш незрілим механізмам захисту, але інтенсивність їх впливу на особистість та її повсякденне життя якісно знижується в силу вповільнення багатьох фізичних та психічних процесів в силу дорослішання.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У РІЗНИХ ТИПІВ ПРОЯВУ АКЦЕНТУАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В МОЛОДІ

2.1. Організація та методи досліджень

Характеристика вибірки: Для дослідження особливостей акцентуацією характеру особистості та доміантними механізмами психологічного захисту(МПЗ) та пошук інших факторів, що можуть впливати на МПЗ (темперамент, психологічний добробут) проводилося он-лайн на базі Одеського Національного Університету ім.. І.І. Мечникова. У дослідженні взяли участь молоді особи віком від 18 до 23 років, в загальному складі 30 осіб, студенти, що здобувають освіту в різних галузях знань (іноземні мови – 3, українська філологія – 1, психологія – 1, соціальна робота – 1, медична справа – 1, економіка – 2, право – 16, екотехнології – 2, архітектура – 1, менеджмент – 1).

Загальні характеристики вибірки респондентів молодого віку, що взяли участь в дослідженні, представлені в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Загальні характеристики вибірки респондентів

Показники, характеристики вибірки	Особи, %
Загальна кількість респондентів(N)	30 (100 %)
Кількість респондентів жіночої статі(пЖ)	21 (70%)
Кількість респондентів чоловічої статі (пЧ)	9(30%)
Середній вік респондентів (М вік)	20 років

Психодіагностичний інвентар

Для дослідження особливостей прояву захисних механізмів психіки в

різних типів акцентуації характеру особистості в молоді проводилось шляхом отримання даних за наступними методиками:

1. Акцент 2-90, опитувальник Леонгарда-Шмішека, в адаптації М.І. Вигородчика;
2. Індекс способу життя LSI, опитувальник Плутчика-Келлермана-Конте, в адаптації Вассермана та ін..;

Результати методик буде оброблено за відповідними ключами та вкомплектовано в таблиці даних. За допомогою математико-статистичних методів оброблені результати методик буде обчислено та складено в спільну таблицю для співставлення одне з одним та пошуку відповідностей.

2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження

В якості діагностичного інструментарію для діагностики акцентуацій характеру особистості було застосовано Тест-опитувальник «Акцент 2-90». Ця методика є адаптацією і базується на тесті-опитувальнику, розробленому Р. Шмішеком на основі концепції К. Леонгарда.

За К. Леонгардом акцентуація – це загострення прояву деяких властивостей особистості людини. Зазвичай це характер або темперамент, що переживають загострення. Оригінально, ним визначено виразність таких акцентуацій характеру, як: демонстративність, істероїдність; застрягання, ригідність; педантичність; неврівноваженість, збудливість; гіпертимність; дистимність; тривожність, боязкість; циклотимність; екзальтованість; емотивність, лабільність.

Методика Р,Шмішека складається з 88 питань, на які потрібно відповісти «так»/«+» або «ні»/«-». З допомогою даної методики можна визначити тип акцентуації характеру в рамках визначаються 10 шкал, підібраних за класифікацією К. Леонгарда. В рамках цієї методики можна визначити наступні типи акцентуації характеру:

- **Демонстративний тип.** Характеризується підвищеною здатністю до витіснення та ілюзій, зосередженістю на образі «Я», прагненні бути в центрі уваги.
- **Педантичний тип.** Характерна підвищеною ригідність, інертність психічних процесів, нездатність до витіснення травмуючих переживань.
- **Застраючий тип.** Характерна надмірна стійкість афекту.
- **Збудливий тип.** Характерна підвищена імпульсивність, реактивність психіки, ослаблення контролю над потягами і спонуканнями.
- **Гіпертимний тип.** Характерний підвищений фон настрою, оптимізм і висока активізація, реактивність психіки.
- **Дистимний тип.** Характерний знижений фон настрою, песимізм, фіксація тіньових сторін життя, загальмованість психічних процесів.
- **Тривожно-боязливий.** Характерна схильність до піддавання страхам, боязкість і лякливість.
- **Циклотимний тип.** Характерна зміна між гіпертимною та дистимною фазами.
- **Екзальтований(іноді ще афективно-екзальтований).** Характерна легкість переходу між різними емоційними станами. Захват і печаль
- **Емотивний тип.** Характерна вразливість й чутливість, стійкість психіки, врівноваженість афектів.

Максимальний показник по кожному типу акцентуації - 24 бали. Ознакою акцентуації вважається показник вище 12 балів. Отримані дані можуть бути представлені у вигляді «профілю особистісної акцентуації». Стандартно, за показниками цього опитувальника виявляється один тип акцентуації, що проявляється сильніше за інші, але буває що такі типи виявляється декілька. Існує два варіанти цієї методики: дорослий(оригінал) і дитячий(скорочений).

В модифікації М.І.Вигородчика до теста-опитувальника Шмішека додається ще одна шкала – шкала «Інтровертивного типу», а кількість питань збільшується до 90. Це варіант опитувальника як раз і має назву «Акцент 2-90». Тоді, 11-та шкала характеризує наступний тип акцентуації:

- **Інтроверсивний тип.** характерна низька контактність, замкненість, відірваність від реальності, орієнтація на свій внутрішній світ, свою оцінку предмета чи явища.

Валідність методики: Дана методика не має чітко перевіреної валідності, Опитувальник Р. Шмішека сам по собі також не має конкретної валідності. Цей фактор впливає на популярність та частоту застосування методики. В Західній академічній традиції тема акцентуації характеру загалом зустрічається набагато рідше через те, що як концепція так і методика вважаються сумнівними та ненадійними для того щоби спиратися на їхні показники для остаточної діагностики особистості. Акцентуації характеру також відсутні в будь-яких міжнародно визнаних реєстрах хвороб, по типу ДСП-5 чи МКХ-11. Методика Шмішека та її модифікація «Акцент2-90» застосовуються переважно в країнах колишнього соціалістичного блоку – зони розповсюдження праць К.Леонгарда та Р.Шмішека оригінальною німецькою, а також їх перекладів – румунською та російською мовами. Акцентуація характеру хоча й потенційно може мати доволі високі внутрішню валідність, зовнішню валідність матиме низьку. На сьогодні не існує бази даних з досліджень, що могла би дозволити поширити результати вибірок на ширшу демографічну групу.

Стандартизація методики: Стандартизація відсутня як для методики Шмішека, так і для її модифікації, «Акцента 2-90». Р.Шмішек сам зазначав недостатньо розширену базу дослідження, яка не охоплювала достатньо демографічних груп для виведення конкретних показників для цих груп. Існує варіант для дорослих та дітей, але знову із сумнівною стандартизацією. Модифікація «Акцент 2-90» також не має стандартизації, як показників, так і стимульного матеріалу, так і ключів. Модифікація існує в мережі Інтернет в

безлічі варіацій та перекладів, не всі з них є грамотними, а також із ключами, що часто відрізняються один від одного. Це робить співставлення вже наявних результатів важчим та менш ефективним, оскільки немає певності в тому, що ці результати були отримані за однаковою комбінацією в методиці. Ця методика не може бути застосована самостійно для отримання надійних результатів, супровідні методики мають бути включені в дослідження для перевірки надійності показників.

Інтерпритація результатів: За допомогою математико-статистичних методів було обчислено результати методики «Акцент2-90». В першу чергу, з цього можна зробити висновки про частоту виникнення кожного з 11-ти типів акцентуації в членів вибірки. (Рис 2.1.).

Екзальтований тип акцентуації демонструє 15 осіб, тобто рівно половина опитаних. За нею, в набагато меншій динаміці слідує Тривожний та Циклотимний типи 7 і 6 осіб відповідно. Всі інші типи акцентуації трапляються набагато рідше, між 3 та 0 осіб на тип. 5 осіб з 30 мали більше ніж 1 тип акцентуації. 4 з них – мають комбінований, Екзальтовано-Тривожний тип акцентуації характеру, і 1 – комбінований Екзальтовано-Інтроверсійний тип.

З цього можна зробити первинний висновок, що високий рівень екзальтованих акцентуації свідчить про більш врівноважений, але все ж жвавий, енергійний та чутливий характер психіки в осіб молодого віку. Це також свідчить про реактивність та стійкість психіки в осіб цієї вікової категорії – екзальтований тип демонструє як активну психіку, так і врівноважені, добре контрольовані імпульси, що свідчить про збалансований в міст процесів активації та гальмування. Середній показник наявності цих процесів в такій пропорції також свідчить про потенційну гармонійність особистості в осіб молодого віку – характеристика, яку набагато важче зустріти в такій кількості в підліткової демографії. Тренд інших типів акцентуації характеризує підвищений рівень тривожності та емоційної мінливості в осіб молодого віку. Це також є характерним для їхнього

вікового періоду – молодий вік продовжує формування психіки, тому чутливість та тривожність продовжують співіснувати у внутрішньому світі індивідів, тоді як мінливість настроїв та почуттів також є стандартним показником їхнього етапу розвитку. З часом мінливість може знизитися в інтенсивності чи навіть стати рудиментарною, особливо за умов переваги процесів гальмування в психіці індивіда в дорослому віці.

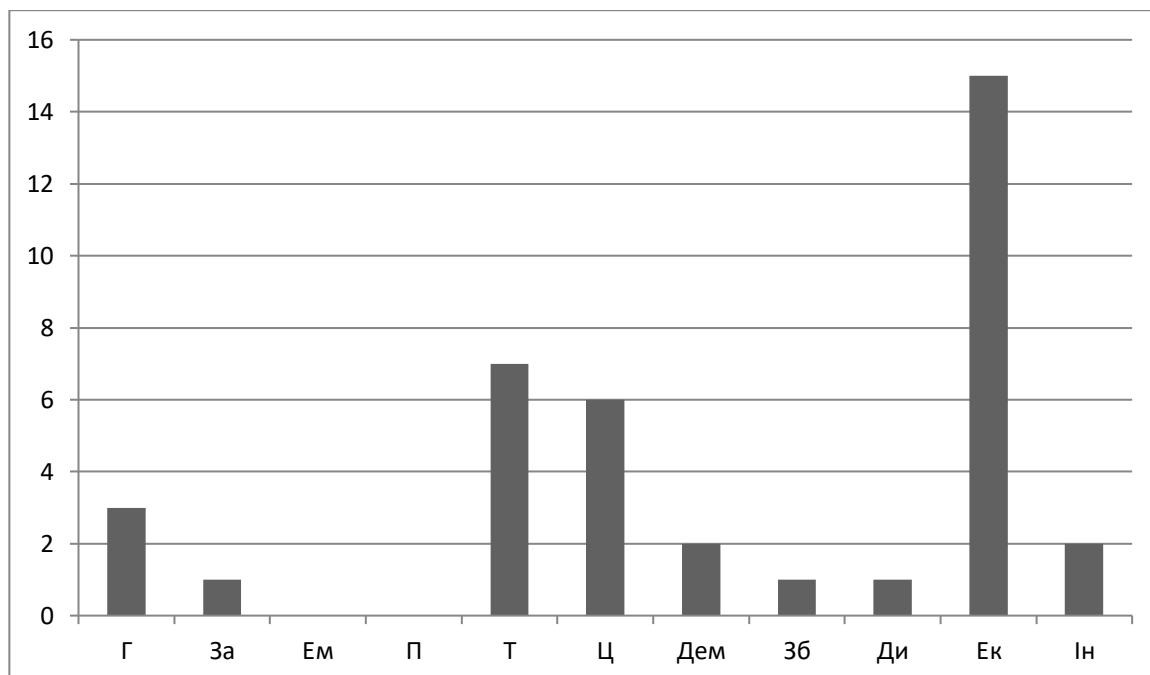

Рис. 2.1. Частота виникнення типу акцентуації у вибірці

Окремо треба зазначити, що, як вже згадувалося вище, акцентуація характеру виникає, у тому числі, під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. На сьогоднішній день, в умовах воєнного стану, рівень тривожності та емоційної мінливості може також бути обумовлений постійним перебуванням в стресовій та об'єктивно небезпечній ситуації. 1/3 осіб з Екзальтованим типом має додатковий другий тип акцентуації. І на сьогодні не має можливості перевірити, наскільки динаміка акцентуації зміниться в умовах мирного часу. Це вимагає повторення дослідження по закінченні воєнних дій. Навіть тоді результати ще не можна буде остаточно порівнювати, оскільки післявоєнні роки приносять не менше стресу та

тривожності, і справжня зміна зможе відбутися лише тоді, коли довколишні умови стабілізуються до близьких до минулого стандартів. можна буде говорити про точність показників. На сьогоднішній день в життях членів вибірки присутні забагато життєвих факторів, які можуть кількісно та якісно змінити хід формування акцентуації в самого індивіда.

Окрім явно домінуючих типів акцентуації в респондентів вибірки також спостерігалися й явно виражені, вторинні типи акцентуації. В ретроспективі розвитку особистості вони можуть не мати такого ж сильного впливу як основний тип акцентуації, але тим не менш вони є яскраво вираженими. Середні показники шкал у вибірці (Рис. 2.2) показують, що 7 з 11 типів акцентуації є в певній мірі виражені більше середньої межі норми. Серед них Гіпертимний, Емотивний, Педантичний, Тривожний, Циклотимний, Демонстративний та Екзальтований типи.

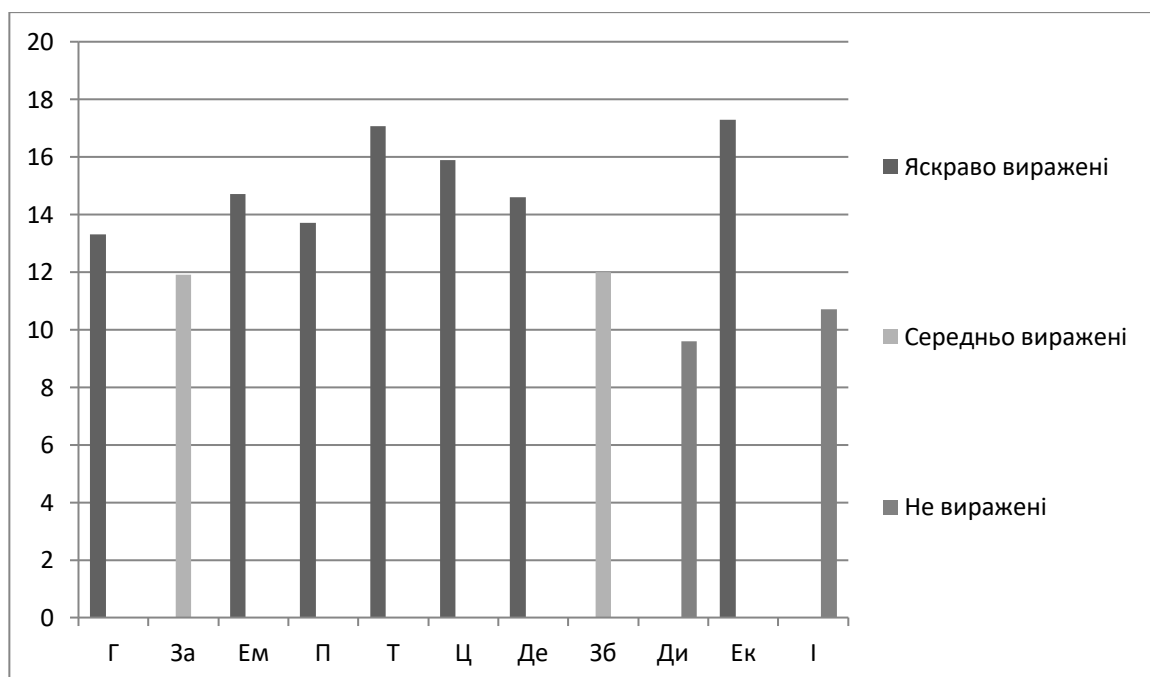

Рис. 2.2. Середній показник вираженості типів акцентуації вибірки

Екзальтований та Тривожний виражені найбільше, із середніми показниками в 17,3 та 17,06 балів. Інші не сильно далеко відхиляються від середньої межі норми. Застрагаючий та Збудливий типи знаходяться в зоні

середньої вираженості ~12 балів кожний. Інтроверсійний та Дистимний типи акцентуації в середньому є не вираженими, із Дистимним типом з найнижчим результатом з усіх 11 шкал – 9,6 балів.

Кількісне відсоткове відношення: Якщо розглядати акцентуації у відсотковому відношенні (Рис 2.3.) У вибірці в 30 осіб, найбільша доля респондентів продемонструвала яскраво виражений Екзальтований тип акцентуації – 40% усіх респондентів. На другому та третьому місці за кількістю знаходиться Тривожний тип – 19% та Циклотимний тип – 16%. З тих типів, що зустрічаються рідше, Гіпертимний тип має 7%, Інтровертивний та Демонстративний – 6%, Дистимний, Збудливий та Застрягаючий – 2%. Емотийний та Педантичний мають 0% репрезентації у вибірці. Не зважаючи на те, що ці два типи в середньому є яскраво вираженими в респондентів вибірки, жоден з них не має один з цих двох типів за головну акцентуацію характеру. Вірогідно, що в особистості вони затьмарені іншим, ще більш вираженим типом акцентуації характеру.

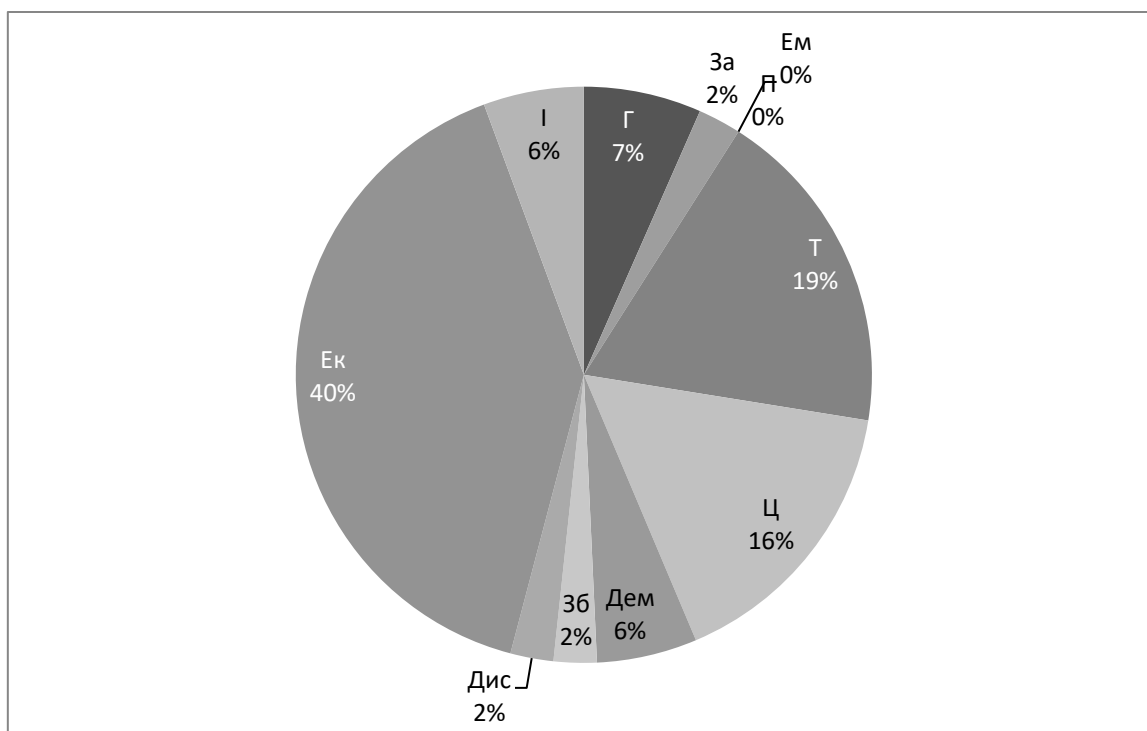

Рис. 2.3. Процентне відношення типів акцентуації у вибірці

Гендерне відношення: Хоча гендерний розподіл вибірки не є рівноцінним, і результати будуть мати явний відхил в бік жіночої статі, в тих типах акцентуації, які мали яскраву вираженість в обох статей, спостерігається пропорція Ч:Ж як 1:2, 1:5 або 1:5 (рис. 2.4). На більшій рівномірнішій вибірці цей тренд би можна було розглядати більш серйозно. Демонстративний, Збудливий та Дистимний типи акцентуації зустрічаються в цій вибірці лише в жінок, тоді як Застрягаючий – лише в чоловіків. З 17 % респондентів, що мають більше ніж один тип акцентуації, 13% - жінки, і 4% - чоловіки.

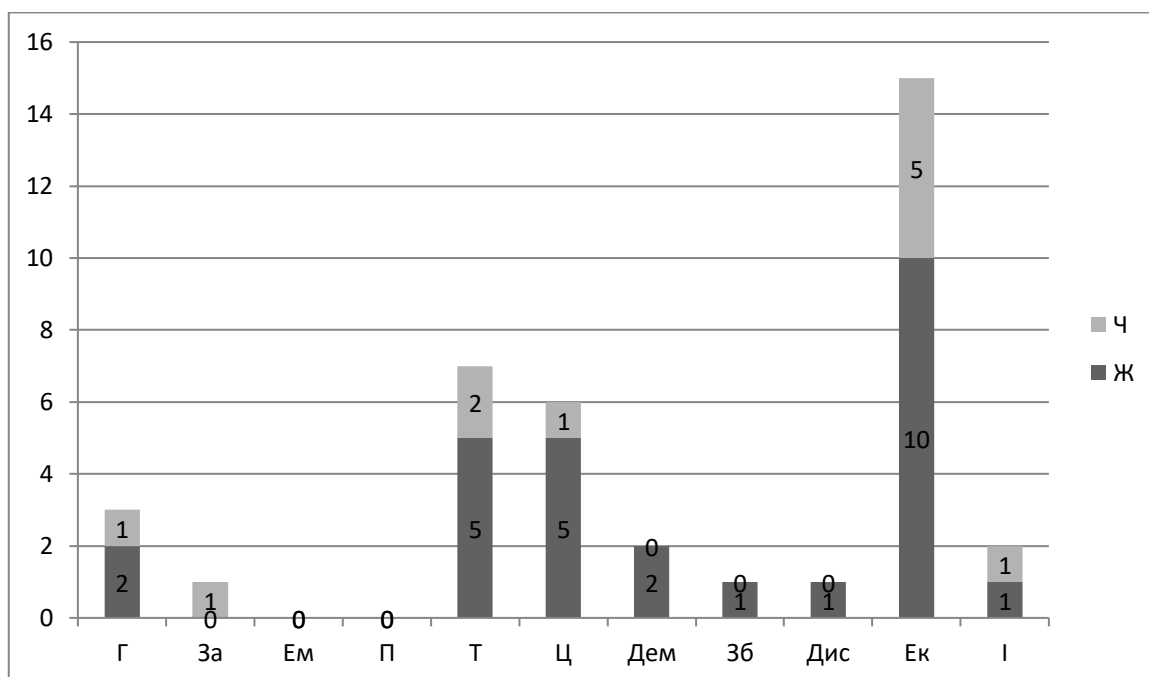

Рис. 2.4. Гендерне відношення типів акцентуації у вибірці

Методика «ІндексЖиттєвогоСтилю» Плутчика-Келлермана-Конте, в адаптації Вассермана та ін.

Для виявлення захисних механізмів було використано тест-опитувальник механізмів психологічного захисту «Індекс життєвого стилю» (Life Style Index, LSI, укр. ІЖС) Р. Плутчика, Г. Келлермана, Х. Р. Конте в адаптації Вассермана та ін.. «ІЖС» дозволяє найбільш повно з усіх відомих

адаптованих методик досліджувати специфіку механізмів психологічного захисту (МПЗ) (8 механізмів).

В попередніх дослідженнях інших авторів доведено, що психологічні механізми захисту розвиваються в дитячому віці для регуляції певної емоції. В їх основу закладено механізм пригнічення, який спочатку виникає для того, щоб перебороти почуття страху. Розробка даного тесту концептуально базується на загальній психоеволюційній теорії емоцій Р. Плутчика. Механізми психологічного захисту розуміються як похідні емоцій, оскільки кожний з основних захистів психіки онтогенетично розвивався для стримування однієї з базисних емоцій. Теорія стверджує, що заміщення розвивалося спочатку і головним чином для вгамування виразу гніву; витіснення – для вгамування тривоги; заперечення – з виразом довіри; проєкція – з висловленням недовіри або неприйняття. У кожному випадку страх є спільний елемент, який бере участь у конфлікті емоцій. Передбачається, що існує вісім базових захистів, які тісно пов'язані з вісьма базисними емоціями психоеволюційної теорії.

Перевагами цієї методики, що підтримує її застосування для оцінки активності різних видів механізмів захистів особистості є саме ця теоретична обґрунтованість вибору саме даних восьми МПЗ та можливість їх кількісної оцінки. Розроблений Р. Плутчиком, спільно з Г. Келерманом и Х. Р. Контом діагностичний інструмент зручний у використанні для різних демографій та груп і однозначний в інтерпретації, що значно розширює можливості вивчення механізмів психологічного захисту. Вивчення захистів дозволяє також (додатково) виміряти рівні внутрішньособистісного конфлікту. Вісім механізмів психологічного захисту особистості формують вісім окремих шкал, чисельні значення яких виводяться із числа позитивних відповідей на певні твердження, розділені на число тверджень у кожній шкалі

Методика представляє собою тест-опитувальник, що складається з 92 тверджень, які передбачають відповіді «так»/«+» чи «ні»/«-». Така форма дослідження механізмів психологічного захисту дає змогу не лише якісно

показати який механізм захисту проявляється, а й кількісно визначити його роль. Діагностується вісім захисних механізмів (компенсація, заперечення, заміщення, інтелектуалізація, проєкція, реакція формації, регресія і придушення). Існує російська версія тесту у бланковому та комп'ютерному варіантах, яка була стандартизована.

Напруженість кожного психологічного захисту підраховується за формулою: $n/N \times 100 \%$, де n – число позитивних відповідей за шкалою, N – число всіх тверджень шкали.

Ця методика також передбачає обчислення загальної напруженості усіх захистів (ЗНЗ). Для цього існує наступна формула: $n/92 \times 100\%$, де n – сума всіх позитивних відповідей за тестом.

Методика, тим не менш, має свої негативні риси: дихотомічність відповідей обмежує досліджуваного у відповіді, що не дає змогу визначити його індивідуальний прояв захистів, у їх особливій інтенсивності. Методика має лише 8 шкал, і не приділяє увагу іншим типам механізмів захисту – вона загалом, з огляду на її теоретичну базу, не передбачає існування інших механізмів захисту в якості основних. Інші механізми захисту можуть лишатися у вторинних, менш активних та напружених рангах, і не вимірюватися, оскільки онтогенетично вони мають мало значення для особистості. Це також значно суперечить теоретичній базі, яка була підібрана для цієї роботи: під час аналізу наукової літератури з теми захисних механізмів психіки. було виявлено наявність в них хронологічної ієрархії, яка бере свій початок потенційно ще до початку формування самої структури Еґо в дитини. До середньо підліткового віку індивід має розвинути такі захисні механізми, яких Плутчик не включає в свою шкалу. .

Надійність методики: Р.Плутчик пропонує досить багато даних у своїх дослідженнях, що підтверджують надійність і валідність його тесту. М. Олфф стверджує, що існування культурних, і в тому числі й етнічних, класових, релігійних та інших відмінностей, що відіграють значну роль в становленні особистості, відповідно впливатимуть на форму прояву

механізмів зачисну чи їх напруженість. Вони не включеними у вибірки Шмішека, а отже їхній вплив не враховується при діагностиці за цією методикою. Олфф також вказує на проблеми з внутрішньою узгодженістю восьми шкал. Шляхом підрахунків альфа Кронбаха було встановлено, що узгодженість між шкалами в «ГЖС» є незадовільною, коливаючись від (0.43) для заперечення, регресії й інтелектуалізації - до (0.76) для проєкції. Повторне тестування на вітчизняних базах практичної психологів показало зворотні результати: внутрішня узгодженість та надійність виявилися задовільними майже для усіх шкал (за винятком шкал проєкції і компенсації - (0.44) і (0.47) відповідно), навіть через рік після попереднього тестування. Це лишає спірні погляди на цю методику, оскільки визначних досліджень в ході адаптації на інші популяції не було виявлено. Проблемою також є те, що не зважаючи на ґрунтовну теоретичну базу, методика все одно базується на концепції, що включає лише 8 основних захисних механізмів психіки, тим часом відкидаючи інші як другорядні. Ця методика має широке розповсюдження, але вузький набір шкал, що демонструє лише механізми захисту, типові для невротичного рівня захистів, за ієрархією Дж. Вейланта. Для розширеного дослідження теми захисних механізмів одного лише «Індексу Життєвого Стилю» буде недостатньо, і необхідно буде підбирати методику, що охоплює ширший набір шкал по механізмам захисту. Поки що такої методики, доступної для української демографії нема. Більшість кращий та надійніших методик лишаються неадаптованими, а отже непридатними для застосування у вітчизняних дослідженнях.

Валідність методики: Дуже багато запитань виникло щодо змістовної та конструктної валідності стимульного тестового матеріалу та його інтерпретації. Також важко повторювати тест для різних факторних групи – текст стимульного матеріалу має бути видозмінений з метою підлаштування під вікову чи гендерну особливість вибірки. З’являються ускладнення сприйняття – через відсутність надійної адаптації на українське населення, всі тексти методики, доступні зараз є лише лінгвістичним перекладом на

українську, все інше, включно із ключами та стандартизацією буде відповідати середнім показникам російського населення. Результати опитувальна на сьогодні вже не можуть бути так легко перенесені з однієї демографії на іншу через швидкозростаючу прірву між життєвими досвідами представників цих популяцій, що формуються залежно від етнічної та національної приналежності. В цьому значенні Олфф має рацію, в тому, що результати мають бути більш стандартизовані для різноманітних демографій, щоби відображати чіткішу реальність пережитого досвіду респондента. Подібні ускладнення можуть частково пояснюватися невисокою внутрішньою узгодженістю шкал.

Інтерпретація результатів: Вибірка демонструє найбільш часто повторювані механізми реактивної формації, компенсації та інтелектуалізації як основні механізми в системі захисту індивідів. 5 інших механізмів представлені не так сильно: 8 осіб виявили механізм проєкції, 5 – регресії. На механізми заперечення, витіснення та заміщення в сумі приходиться 7 осіб. На перший погляд можна вже визначити, що навіть з таким вузьким переліком механізмів захисту, молода особистість проявляє такі, що радше маніпулюють інформацією, ніж викривлюють чи уникають її (рис. 2.5).

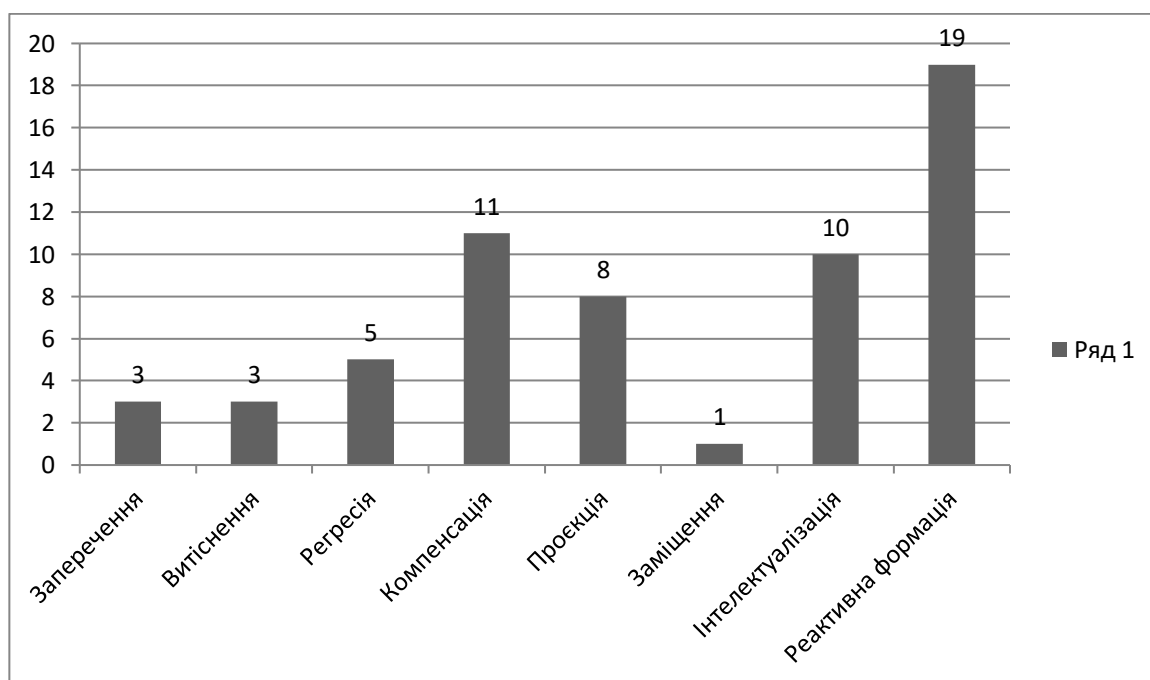

Рис. 2.5 Частота прояву типів МПЗ у вибірці

Механізми захисту представлені в учасників вибірки парно, набагато рідше коли це 1 вид механізму чи одразу 3. Один з пари механізмів зазвичай, більш напружений чим інший – в певній мірі його можна вважати домінантним механізмом системи захисту особистості в рамках методики ІЖС. Інші механізми захисту зазвичай напружені трохи менше або так само сильно. Найчастіше у вибірці зустрічаються комбінації інтелектуалізації/реактивної формації – в 10 осіб або в ~33%, та компенсації/реактивної формації – в 5 осіб, або ~17%. Всі інші комбінації зустрічаються відносно рідко:десь в ~3-7% кожна. Серед інших можливих комбінацій у вибірці були представлені наступні: регресія/проєкція, витіснення/заміщення, проєкція/реактивна формація, заперечення/регресія, витіснення/проєкція, регресія/компенсація, компенсація/заміщення. Всі ці комбінації разом складають 40% від вибірки. 1 особа з вибірки демонструє трійну систему основних захистів – заперечення/витіснення/компенсацію. 2 особи з вибірки демонструють лише один явно напружений механізм захисту. В першому випадку це реактивна формація, а в іншому – компенсація. Всі разом атипові випадки припадають на частку в 10% від всієї вибірки (рис. 2.6).

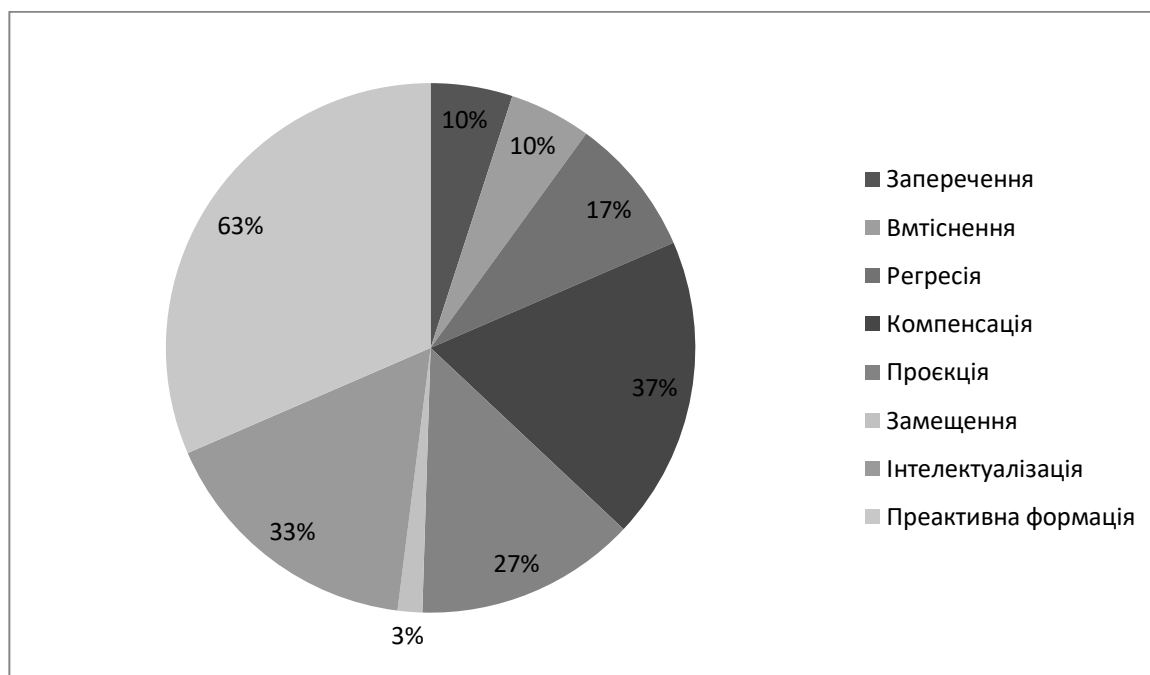

Рис. 2.6 Співвідношення МПЗ у вибірці, %

Методика «ІЖС» також має формулу для обчислення загального напруження захистів особистості. Це характеристика системи захистів як цілої, показник якої є середнім арифметичним сирих балів всіх шкал респондента розділених на кількість питань та переведених у відсотки. У цій вибірці середній показник ЗНЗ складає 45% , що є помірним напруженням захистів. За гендерним розподілом, у вибірці відзначається наступний тренд: для жінок – 41% серединній рівень напруження всієї системи захисту, для чоловіків 50%. Не зважаючи, на те, що показники не сильно відхиляються від загального середнього показника напруження у вибірці, і можуть бути проаналізовані на предмет виразних рас, результати цього аналізу будуть ненадійними, через нерівномірність вибірки та низьку репрезентативність чоловічої популяції в ній.

Середні показники напруги захисних механізмів, тим не менш, відрізняються від їхньої кількісної репрезентації в вибірці. Механізм регресії є помітно більш напруженим ніж інші, тоді як заміщення демонструє найменший рівень напруження серед шкал (рис. 2.7).

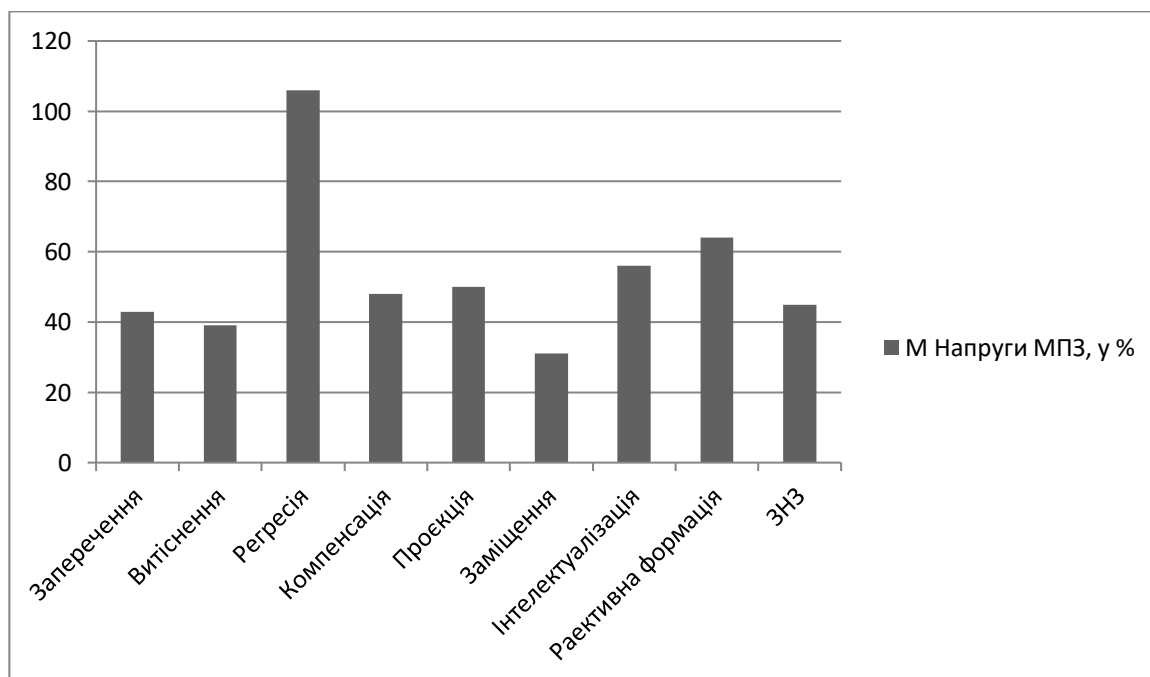

Рис. 2.7. Середній показник напруги МПЗ у вибірці, %

Така тенденція на графіку вище може свідчити про реактивність механізму на потенційний фрустратор, в разі його виникнення у свідомості особистості. Хоча Регресія не надто репрезентований механізм у вибірці, тим не менш, він є найбільш інтенсивним і вірогідно більш несвідомим ніж інші, менш напружені механізми. Такий рівень напруги може свідчити про значний вплив механізму як на психіку та інтрапсихічні процеси, так і на діяльність, і на повсякденне життя індивіда. механізм регресії може проявлятися в діяльності та поведінці, і часто сприйматися як нейтральна діяльність, що насправді є несвідомою спробою Его об'легшити напруження в особистості.

Гендерний розподіл: Якщо оглядати гендерні тенденції прояву механізми захисту, то навіть на нерівномірній вибірці можна помітити що майже кожний з 8 механізмів є представленим в обох статей. У силу своєї меншості, чоловіча стать співвідноситься до жіночої в пропорції 1:2,1:4 тощо. Жіноча стать більш репрезентована в показниках шкал механізмів Компенсації, Інтелектуалізації, Реактивної формації і Регресії. В шкалі Проекції обидві статі представлені однаково, у шкалі Заперечення чоловіка доля переважає, а на шкалі Заміщення – навпаки взагалі відсутня.

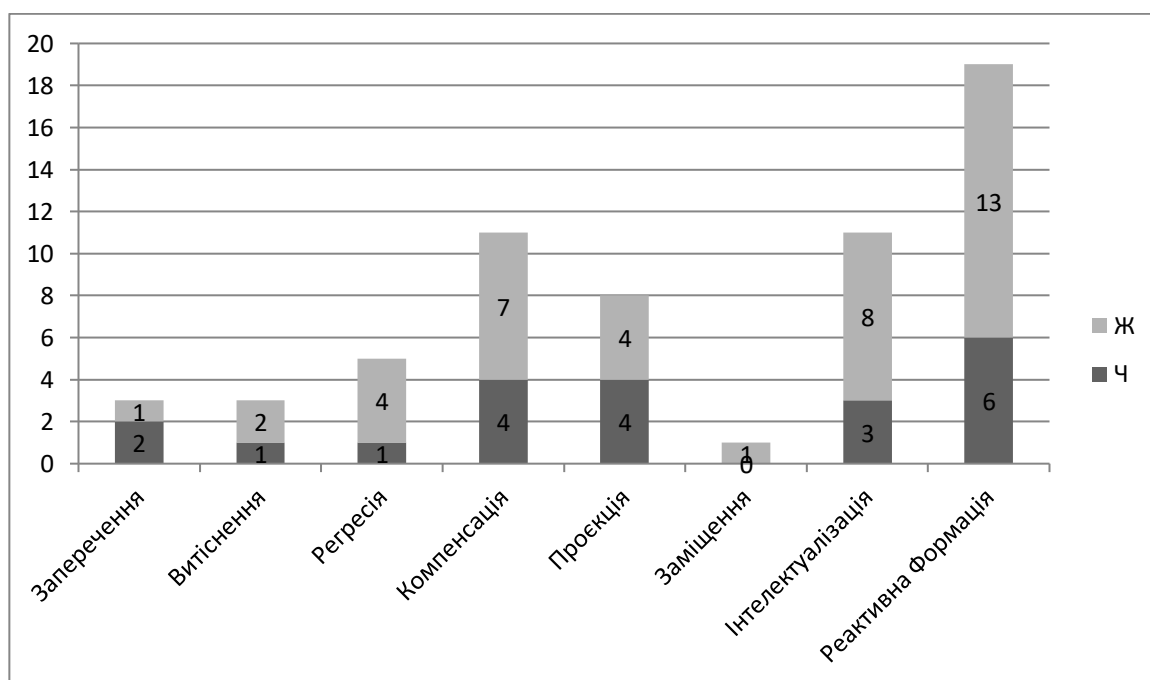

Рис. 2.8. Гендерне співвідношення частоти прояву типів МПЗ

Крос-аналіз результатів методик

Провівши обидві методики та проаналізувавши отримані результати, ми отримали таблицю результатів (див Додаток 3). В ній виділено найбільш напружені за ІЖС механізми захисту та тип акцентуації характеру особистості з метою пошуку закономірностей в двох даних вибірки. В результаті аналізу вдалося створити систему частоти виникнення психологічних захистів в індивідів з певними акцентуаціями. Результати цього крос-аналізу представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Частота прояву видів МПЗ в осіб з різними типами акцентуації характеру

МПЗ/Акцен т	Г	За	Ем	П	Т	Ц	Де	Зб	Дис	Ек	І
Запереч.	-	3%	-	-	3%	-	-	-	-	7%	-
Витісн.	-	3%	-	-	-	3%	-	-	-	3%	-
Регресія	3%	-	-	-	3%	3%	-	-	-	13%	-
Компенс.	7%	3%	-	-	13%	3%	-	-	-	23%	-
Проекція	3%	-	-	-	7%	3%	-	-	-	7%	-
Заміщ.	-	-	-	-	-	7%	-	-	-	3%	-
Інтелект.	-	-	-	-	3%	10%	3%	3%	3%	13%	7%
Реакт. ф.	7%	-	-	-	13%	7%	3%	3%	3%	30%	7%

Найбільш представлені типи акцентуації в цій вибірці є Екзальтований, Тривожний та Циклотимний. Основними механізмами захисту в особистостей з екзальтованим типом є реактивна формація та компенсація(30% і 23%). Схожий тренд спостерігається й в Тривожного типу. Циклотимний тип, натомість демонструє Інтелектуалізацію, з однаково помірним проявом реактивної формації та проєкції. Інші, менш представлені типи акцентуації теж мають свою тенденцію: Інтроверсивний, Демонстративний, Збудливий та Дистимний типи всі переважно

проявляються в інтелектуалізації та реактивній формації, але репрезентація тих типів у вибірці занадто мала, щоби робити з цього якісь більш поглиблені висновки. Застрягаючий тип віддає перевагу механізмам заперечення, витіснення та компенсації. Гіперитмний – компенсації та реактивній формації більше, а регресії та проєкції – менше.

Важливо також зазначити, що це лише 8 механізмів з методики Плутчика-Келлермана-Конте, які пов'язані з емоціями і є у своїй більшості несвідомими і незрілими. Більш свідомі механізми, такі як гумор чи сублімація в цій методиці недоступні. Тому недоліком методу діагностики захистів є те, що досліджуючи психічні процеси молоді, ми обмежені бачити лише ті, що Дж.Вейланд класифікує як незрілі, психотичні чи невротичні, але ніяк не зрілі. З цього виникає забруднення в судження про ступінь зрілості молоді особистості, навіть якщо вона у складі системи психологічних захистів має примітивніші види механізмів.

Висновки до другого розділу

1. Для практичної частини було проведено дослідження на малій вибірці, що складається з 30 осіб віком від 18 до 23 років. Головними незалежними змінними вибірки є вік і стать. Вибірка є гетерогенною, 21 з учасників є жіночої статі, 9 – чоловічої. Всі члени вибірки є студентами різних факультетів та спеціальностей вищих навчальних закладів України. Для психодіагностичного інвентарю було обрано методики тест-опитувальник «Індекс Життєвого Стилю» Плутчика-Келлермана-Конте, в адаптації Вассермана та інш., а методика тест-опитувальник «Акцент 2-90», який є модифікацією М.І. Вигородчика методики Р.Шмішека,.

2. Методика «Акцент 2-90» є модифікацією тест-опитувальника Шмішека, який оригінально налічував 88 питань та 10 шкал, що базуються на типах акцентуації характеру за К.Леонгардом. В модифікації Вигородчика було додано 11 шкалу «Інтровертованості», та кількість питань стала 90. Це

методика типу відповіді так/ні, яка на основі підрахованих балів та коефіцієнтів для кожної з шкал обчислює ступінь вираженості кожного з 11 типів акцентуації. Показники шкал розходяться від 1 до 24, де все, що вище за 12 є яскраво вираженою акцентуацією. Результати застосування цієї методики до вибірки продемонстрували яскраву вираженість Екзальтованого та Тривожного типів акцентуації в молоді, який також часто з'являється у вигляді комбінованого екзальтовано-тривожного типу – в 13 % вибірки. В середньому Екзальтований та Тривожний тип є найбільш вираженим, а Інтроверсійний та Дистимний – найменш вираженим. Всі інші типи не сильно далеко відхиляються від середньостатистичної норми. Недостатня рівномірність вибірки не дозволяє робити занадто глибоких висновків про гендерні особливості акцентуації, але Екзальтований тип притаманний як чоловікам так і жінкам вибірки, у співвідношенні 1:2.

Методика «Індекс Життєвого Стилю» Плутчика-Келлермана-Конте в адаптації Вассермана та інш. є методикою для діагностики рівня напруженості типів психологічних захистів в особистості а також загального рівня напруження всіх захистів. Має 8 шкал та 92 питання. Сирий бал за допомогою ключа переводиться в процентиль. За окремою формулою також обчислюється загальна напруженість всіх захистів. За результатами методики, Реактивна формація – найбільш часто демонстрований механізм захисту у вибірці. ЗА ним на приблизно однаковій частоті з'являються механізми інтелектуалізації та компенсації, і нарешті проєкції. Всі інші механізми репрезентовані слабко. За рівнем напруженості, тим не менш, найбільш виділяється механізм регресії. Всі інші механізми демонструють помірну та низьку напруженість, а середній показник вибірки із загальної напруженості всіх захистів (ЗНЗ) дорівнює лише 45%.

Крос-аналіз та співставлення показників з обох методик дозволило встановити особливості прояву захисних механізмів в осіб з різними типами акцентуації особистості. За результатами аналізу, дві найбільші групи, представлені у вибірці Екзальтований тип акцентуації та механізм реактивної

формації. Незважаючи на те, що реактивна формація це механізм, притаманний майже всім представленим типам акцентуації в цій вибірці, через більшу репрезентацію, ми можемо побачити повторюваний патерн в екзальтованих індивідів демонструвати саме цей тип захисту. Разом із ним також проявляється механізм компенсації. Подібний тренд також розповсюджується на тривожний тип. Циклотимний тип акцентуації частіше ніж інші проявляє механізм інтелектуалізації.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив нам прийти до наступних висновків. Механізми захисту є активним та динамічним фактором, здатним впливати на повсякденне життя та добробут особистості. В якихось аспектах захисти домінують над іншими сферами направляють їх розвиток, в інших відбувається – зворотній вплив, зокрема на ієрархію, дієвий склад та вигляд функціонування системи психічних захистів індивіда. В молодій особистості, наприклад, дослідники цієї теми спостерігають особливу вираженість механізмів реактивної формації та регресії. Потенціал дії механізму захисту також може відображатися на особистості через рівень його напруження – чим більш і напруженим є захист в психіці, тим більш реактивним та неусвідомленим він є. Іншими словами, під впливом захисних механізмів, шлях становлення особистість в людей молодого віку може приймати найрізноманітніші форми.

2. Акцентуації характеру - це є напруження, надмірна активація певних рис в особистості. Її справжній пік – це підлітковий та юнацький вік. Акцентуація в певній мірі зачіпає всі сфери особистості та впливає на траєкторії їх розвитку. З усіх, направленість інтересів, когнітивна та емоційно-вольова сфери зазнають найбільшого впливу. За сприятливих умов, акцентуація має тенденцію до вщухання по мірі дорослішання, але іноді вона продовжує бути присутньою в особистості протягом всього її життя. При своїй динамічності, акцентуація досить сприятлива до впливу – тому за допомогою надійної методичної та теоретичної бази може бути контрольованою.

3. В емпіричній частині було проведено дослідження особливостей прояву захисних механізмів в різних типів акцентуацій характеру в молоді, результатом якого стало встановлення тенденцій прояву механізмів захисту під впливом цього фактору. У віці 18-23 років, молоді, переважно зайнятої отриманням вищої освіти у ВНЗ України, переважають наступні тенденції

прояву механізмів захисту під впливом типу акцентуації особистості:

- Більшість молоді має Екзальтований, Тривожний або Циклотимний тип акцентуації. Трапляються також випадки комбінованої акцентуації, часто між Екзальтованим та Тривожним чи Інтроверсивним типами. Репрезентовані типи акцентуації є також більш врівноваженими в сфері емоцій. Екзальтований тип є помірно емоційний, але чутливим та активним.

- Більшість молоді має механізм Реактивної формації та Компенсації як основний несвідомий механізм захисту. Високу репрезентацію у вибірці також має механізм Інтелектуалізації та Проекції. Найбільш інтенсивним механізмом захисту в цей віковий період є механізм Регресії, який хоча й не настільки часто зустрічається як основний, але має набагато вищий рівень напруги, ніж всі інші механізми.

- Якщо співставляти показники методик, то найчастіше механізм Реактивної формації та Компенсації зустрічається в Екзальтованого та Тривожного типів. Проекція притаманна Циклотимному типу, хоча також зустрічається в Екзальтованого. Інтелектуалізація часто домінує в Циклотимного та Екзальтованого типів.

В майбутніх дослідженнях цієї тему доцільним буде перевірити гендерні особливості механізмів захисту та акцентуації в молодому віці; розширити інструментарій психодіагностичних методик.; повторити дослідження в мирний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко С.Д. Взаємозалежність акцентуації характеру та професійних уподобань підлітків // *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2010. №29. С. 225-230.
2. Андрушко Я. С. Психологічні захисти в структурі професійної ідентичності майбутнього працівника органів внутрішніх справ: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 276 с.
3. Депутатов В.О. Захисні механізми психіки як об'єкт новітніх досліджень у англomовних виданнях (з 2000 року). Частина 2 // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2017. №5. Т. 1. С. 40-45.
4. Єльчанінова Т., Жванія Т., Бабкіна Д. Захисні механізми акцентуєваних особистостей // *Вісник ХНПУ імені Г С Сковороди Психологія*. 2020. №65. С. 123-144.
5. Журба, К. С., Кріпак, В. В. Теоретичний аналіз проблеми акцентуацій характеру// *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2019. №9. С. 19–24.
6. Кирпенко Т. М., Бохонкова Ю. О. Механізми психологічного самозахисту підлітків: монографія. Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. – 176 с.
7. Кокоріна Ю. Є., Соколова В. Г. Механізми Психологічного Захисту та Їх Взаємозв'язок з Невдоволеною Ідентичністю у Юнацькому Віці // *World Science*. 2018. №10(38), Vol.2.
8. Леонгард К. Акцентовані особистості / Пер. з нім. Київ: Вища шк., 1981. 392 с.
9. Луценко О. Л., Габелкова О. Є. Амбівалентна роль психологічних захисних механізмів для підтримки здорової поведінки у студентської молоді // *Психологія і особистість*. 2015. №2 (8) ч. 2. С. 124-137.
10. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л., Піскун В. М. Основи дитячої патопсихології. Київ, 1996. 464 с.

- 11.Процик. Л.С. Механізми психологічного захисту як проблема психології особистості // *Гуманітарний корпус*. 2014. №2. С. 90-93.
- 12.Процик Л.С. Особливості реалізації механізмів психологічного захисту інтелектуально обдарованими підлітками:дисертація канд.психол.наук: Київ, 2018. 310 с.
- 13.Психологія особистості: тексти і методики: навчальний посібник / уклад. Л. К. Велитченко, О. М. Цільмак. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2008. 212 с.
14. Ремесник Н. Ю. Взаємозв'язок захисних механізмів та формування Я-концепції особистості // *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості»* 2018. Т. 6, №14. С. 388 – 395.
15. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
- 16.Фоміна М. Механізми психологічного захисту студентів // *Вісник Львівського університету. психологічні науки*. 2020. №6. С 129-133.
- 17.Чайковська, О.. Гендерні особливості прояву акцентуацій характеру у підлітків з девіантною поведінкою// *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*. 2019. №15. С. 730-739.
- 18.Шиделко А.В. Науково-теоретичні грані психологічного захисту особистості // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2018. №1. С. 87-94
- 19.Шевченко В., Оганян А. Захисні механізми психіки та їх взаємозв'язок з формами агресивної поведінки // *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2016. №1(16). С. 235-239.
20. Шулдик Г. О.Механізми психологічних захистів у студентської молоді // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2017. №2(3). С.127-131.

21. Bartosh T.P., Bartosh O.P. Gender-related profiles of character accentuation in adolescents tending to use alcohol // *Neuropsychiatry (London)*. 2020. Vol. 10 №4. P. 2538–2544.
22. Baumeister R. F., Dale K., Sommer K. L.. Freudian Defense Mechanisms and Empirical Findings in Modern Social Psychology: Reaction Formation, Projection, Displacement, Undoing, Isolation, Sublimation, and Denial // *Journal of Personality*. 1998. № 66(6), P. 1081–1124.
23. Blackman S. J. Defense Mechanisms in the 21st Century // *Synergy*. 2011. Vol 16 №2. P. 1– 7.
24. Boag S. Freudian repression, the common view, and pathological science // *Review of General Psychology*. 2006. № 10(1). P. 74–86.
25. Bond M., Perry J. C.. Long-Term Changes in Defense Styles With Psychodynamic Psychotherapy for Depressive, Anxiety, and Personality Disorders // *American Journal of Psychiatry*, 2004. № 161(9). P. 1665–1671.
26. Chuyko H., Koltunovych T., Chaplak J., Komisaryk M. Students' Defense Mechanisms and Coping Strategies in Terms of COVID-19 Pandemic // *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. № 14. P. 115-138.
27. Cramer P. The Development of Defense Mechanisms // *Journal of Personality*, 1987. Vol. 55, № 4. P. 597 – 614.
28. Cramer P. Coping and Defense Mechanisms: What's the Difference? // *Journal of Personality*. 1998. Vol. 66(№6). P. 919–946.
29. Cramer P. Defense mechanisms in psychology today. Further processes for adaptation // *Am. Psychol*. 2000. Vol.55(№). P. 637-646.
30. Cramer P. Defense Mechanisms, Behavior, and Affect in Young Adulthood // *Journal of Personality*. 2002. Vol. 70(№1). P. 103–126.
31. Cramer P. Protecting the Self: Defense mechanisms in action. New York: Guilford Publication. 2006. 408 p.

32. Cramer P. Seven Pillars of Defense Mechanism Theory // *Social and Personality Psychology Compass*. 2008. Vol. 2(№5). P. 1963–1981.
33. Cramer P. Understanding Defense Mechanisms // *Psychodyn. Psychiatry*. 2014. Vol. 43(№4). P. 523-552.
34. Cramer P. Change in children's externalizing and internalizing behavior problems: the role of defense mechanisms // *The Journal of Nervous and Mental Disease*. 2015. Vol. 203 № 3. P. 215-221.
35. Fenichel O. *The Psychoanalytic Theory Of Neurosis* (1st ed.). Routledge. 1946. 716 p.
36. Freud A. *The Ego and the Mechanisms of Defence*. London: Hogarth Press, 1946. 203 p.
37. Freud, S. Further remarks on the neuro-psychoses of defence // *In The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. 1962. Vol. III (1893-1899): Early Psycho-Analytic Publications. pp. 157-185.
38. Gennaro A. Defensive Mechanisms and Personality Structure in an Early Adolescent Boy: Process and Outcome Issues in a Non-Intensive Psychoanalytically Oriented Psychotherapy // *Research in Psychotherapy: Psychopathology, Process and Outcome*, 2015. Vol. 18(№2). P. 114-128.
39. Giuseppe Di M., Perry C.J. The Hierarchy of Defense Mechanisms: Assessing Defensive Functioning With the Defense Mechanisms Rating Scales Q-Sort // *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. A. 718440.
40. Khramenko N. I., Folia Iu. P., Gaydamaka T. B., Drozhzhina G. I. Types of character accentuation in patients with recurrent herpetic keratitis // *Journal of Ophthalmology (Ukraine)*. 2020. №1 (492). P. 14-21.
41. Laaksonen M. Self-Reported Immature Defense Style as a Predictor of Outcome in Short-Term and Long-Term Psychotherapy // *Brain and Behavior*/ 2014. Vol. 4, №4 P. 495-503
42. McWilliams N. *Psychoanalytic diagnosis: Understanding personality structure in the clinical process* (2nd ed.). Guilford Press. 2011. 427 p.

43. Rada C., Ispas A. Alcohol consumption and accentuated personality traits among young adults in Romania: A cross-sectional study // *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*. 2016. Vol. 11, № 36
44. Perry J. C., Bond M. Change in Defense Mechanisms During Long-Term Dynamic Psychotherapy and Five-Year Outcome // *American Journal of Psychiatry*. 2012. Vol. 169 № 9. P. 916–925.
45. Petrescu, C. Accentuated personalities related to daily cigarettes smoking in Romanian college students: A case-control // *CBU International Conference Proceedings*. 2017. Vol. 5. P. 377-383.
46. Plutchik R., Kellerman H., Conte H. R.. A structural theory of ego defences and emotions // *In C. E. Izard (Ed.), Emotions in personality and psychopathology*. New York: Plenum Press. 1979. P. 229–257.
47. Schmieschek H. Fragebogen zur Ermittlung akzentuierter Persönlichkeiten [Questionnaire for the determination of accentuated personalities]// *Psychiatr Neurol Med Psychol (Leipz)*. 1970. Vol. 22 №10. P. 378-81.
48. Silverman J., Aafjes-van Doorn K.. Coping and defense mechanisms: A scoping review // *Clinical Psychology: Science and Practice*. 2023. Vol. 30(4), P. 381–392.
49. Strandholm Th., Kiviruusu O., Karlsson L., Miettunen J., Marttunen M., Defense Mechanisms in Adolescence as Predictors of Adult Personality Disorders // *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 2016. Vol. 204 №5. P. 349–354.
50. Szondi L. *Ego Analysis* Ch. XIX, translated by A. C. Johnston. 1956. 316 p.
51. Thygesen L. K. The Defense Style Questionnaire 60 (DSQ-60): Factor structure and psychometric properties in a non-patient population: a thesis of MA. Montreal, 2005. 95 p.
52. Valiant G. E. *Adaptation to life*. Boston: Little, Brown. 1977. 396 p.
53. Vaillant G. E. Ego mechanisms of defense and personality psychopathology // *Journal of Abnormal Psychology*. 1994. Vol. 103 № 1. P. 44–50.

54. Vaillant G. E. Adaptive Mental Mechanisms: Their Role in a Positive Psychology // *American Psychology*. 2000. Vol. 55 №1. P. 89–98.
55. Vaillant G. E. Lifting the Field's "Repression" of Defenses// *American Journal of Psychiatry*. 2012. Vol. 169 №9. P. 885–887.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Тест-опитувальник «Акцент 2-90», модифікація М.І.Вигородчика

1. Ваш настрій здебільшого буває ясным, не затьмареним?
2. Чи чутливі Ви до образ і прикростей?
3. Чи легко Ви плачете?
4. Чи виникає у Вас після закінчення будь-якої роботи сумніви як її виконання, і чи не вдається Ви до перевірки?
5. Чи були Ви в дитинстві сміливі як Ваші однолітки?
6. Чи бувають у Вас коливання настрою від дуже веселого до дуже тужливого?
7. Чи є Ви зазвичай центром уваги в суспільстві, компанії?
8. Чи бувають у Вас дні, коли без жодного приводу Ви потрапляєте у невдоволено-буркітливий настрій?
9. Чи серйозна Ви людина?
10. Чи здатні Ви захоплюватися чимось?
11. Чи підприємливі Ви?
12. Чи Ви швидко забуваєте, якщо Вас хтось образив?
13. Чи м'якосердні Ви?
14. Написавши кому-небудь електронного листа, чи перевіряєте ви чи відправилося повідомлення адресату?
15. Чи прагнете Ви завжди вважатися на роботі одним із найкращих працівників?
16. Чи боялися Ви в дитинстві грози, незнайомих собак?
17. Чи прагнете Ви завжди і в усьому дотримуватися порядку?
18. Чи залежить Ваш настрій від зовнішніх обставин?
19. Чи люблять вас ваші знайомі?
20. Чи часто у Вас буває почуття внутрішнього занепокоєння, відчуття біди, можливих неприємностей?

21. У Вас часто дещо пригнічений настрій?
22. Чи траплялося Вам плакати, переживати важкі нервові потрясіння?
23. Чи важко Вам довго всидіти на місці?
24. Чи енергійно Ви відстоюєте свої інтереси, коли по відношенню до Вас відбувається несправедливість?
25. Чи можете Ви зарізати живого птаха?
26. Чи дратує Вас, коли скатертина або фіранки висять нерівно, чи прагнете Ви відразу це виправити?
27. Чи боялися Ви в дитинстві залишатися самі вдома?
28. Чи бувають у Вас безпричинні коливання настрою?
29. Чи є Ви за своїми професійними якостями одним з найкращих?
30. Чи швидко Ви починаєте сердитися та впадаєте у гнів?
31. Чи здатні Ви бути безтурботно веселим?
32. Чи бувають у Вас стани, коли Ви сповнені щастя?
33. Чи можете Ви розважати публіку, бути душею компанії?
34. Чи важко Вам переносити вид крові, чи це не викликає у Вас неприємних відчуттів?
35. Чи охоче Ви беретеся за справу, яка вимагає від Вас великого почуття власної відповідальності?
36. Чи заступитеся Ви за людей по відношенню до яких скоєно несправедливість?
37. Чи турбує Вас необхідність увійти в темний льох, неосвітлену кімнату?
38. Чи надаєте Ви перевагу діяльності, що вимагає повільності і ретельності, а не тій що потребує менше кропітливості та ретельності?
39. Чи товариська Ви людина?
40. Чи охоче Ви декламували вірші в школі?
41. Будучи дитиною, чи тікали Ви з дому?
42. Чи можете Ви безпосередньо висловити кому-небудь думку про нього?

43. Чи здається Вам життя важким?
44. Чи траплялося Вам засмучуватися через якийсь конфлікт, сварки, щоб Ви не відчували себе, не могли піти на роботу чи на навчання?
45. Чи можете Ви сказати, що навіть при невдачі Ви не втрачаєте почуття гумору?
46. Чи намагаєтесь Ви примиритися, якщо когось образили, чи робите першим кроки до примирення?
47. Чи любите ви тварин?
48. Чи траплялося Вам пішовши з дому, повертатися, перевіряти, чи не трапилося чогось?
49. Чи турбують Вас колись думки, що з Вами чи з Вашими рідними має щось трапитися?
50. Чи вважаєте Ви, що Ваш настрій дуже мінливий?
51. Чи важко Вам виступати на сцені чи з кафедри перед великою аудиторією?
52. Ви можете вдарити кривдника, якщо він вас образить?
53. Чи велика у Вас потреба у спілкуванні з іншими людьми?
54. Чи можете Ви під впливом розчарування впасти у відчай?
55. Чи подобається Вам організаторська діяльність?
56. Чи опираєтесь Ви у досягненні мети, якщо на Вашому шляху трапляються великі перешкоди?
57. Чи може Вас схвилювати трагічний фільм так, що на очах з'являться сльози?
58. Чи буває Вам важко заснути через те, що голова забита денними проблемами, турботами майбутнього?
59. Чи підказували Ви своїм однокласникам у шкільні роки, чи давали списувати?
60. Чи хвилює Вас необхідність пройти одному цвинтарем у темряві?
61. Чи стежите Ви за тим, щоб у будинку кожна річ лежала на своєму місці?

62. Чи траплялося Вам, лягаючи в гарному настрої спати, прокидатися в пригніченому, похмурому настрої?
63. Чи легко Ви пристосовуєтеся до нової ситуації?
64. Чи часто у Вас бувають головні болі?
65. Чи часто Ви смієтесь?
66. Чи можете Ви ставитися до людей, яких ні в що не ставите, так, щоб вони цього не помічали?
67. Чи вважаєте Ви себе моторною, енергійною людиною?
68. Ви дуже переживаєте через несправедливість?
69. Чи любите Ви природу?
70. Ідучи з дому або лягаючи спати, чи перевіряєте Ви чи закритий газ, чи погашене світло, чи замкнені двері?
71. Чи боязкі Ви?
72. Чи змінюється ваш настрій при вживанні алкоголю?
73. Чи берете Ви участь /нині чи раніше/ в аматорських спектаклях, драматичному гуртку?
74. Чи часто Вас тягне подорожувати?
75. Чи ставитеся Ви до майбутнього песимістично?
76. Чи бувають у вас переходи від великої радості до раптової туги?
77. Чи вдається Вам у спілкуванні з людьми створити певний настрій?
78. Чи довго Ви зберігаєте почуття образи, досади?
79. Чи переживаєте Ви прикрощі інших людей довгий час?
80. Чи могли б Ви в шкільні роки переписати через ляпку сторінку в зошиті?
81. Чи ставитеся Ви до людей швидше з недовірою та обережністю, ніж з довірою?
82. Чи часто Ви бачите страшні сни?
83. Чи виникають у Вас такі фантазії, що Ви можете кинутися під колеса поїзда, що мчить, або якщо ви знаходитесь біля вікна, що можете з нього вистрибнути?

84. У веселій компанії Ви зазвичай веселі?
85. Чи здатні Ви відволіктися від важких проблем, які потребують вирішення?
86. Чи чините Ви під впливом алкоголю раптові імпульсивні вчинки?
87. У розмові Ви швидше небагатослівні, ніж балакучі?
88. Якщо Вам необхідно зіграти на сцені, змогли б Ви увійти в роль так, щоб забути про те, що це лише гра?
89. Чи волієте Ви працювати на самоті?
90. Чи подобаються Вам першоквітневі жарти?

Ключі до методики «Акцент 2-90»

Ключі «Акцент 2-90»		
Тип Акцентуації	Номери питання	Множник
Гіпертимність	1, 11, 23, 33, 45, 55, 67, 77	х 3
Застрягання	2, -12, 15, 24, 29, 35, 36, -46, 56, -59, 68, 78	х 2
Емотивність	3, 13, 25, 34, 47, 57, 69, 79	х 3
Педантичність	4, 14, 17, 26, -35, 38, 48, 58, 61, 70, 80, 83	х 2
Тривожність	-5, 16, 27, 37, 49, 60, 71, 81, 82	х 3
Циклотимність	6, 18, 28, 50, 62, 64, 72, 84	х 3
Демонстративність	19, 22, 39, 40, 44, -51, 63, 66, 73, 85, 88	х 2
Збудливість	8, 20, 30, 41, 42, 52, 74, 86	х 3
Дистимія	9, 21, -31, 43, -53, -65, 75, 87	х 3
Екзальтованість	10, 32, 54, 76	х 6
Інтроверсія	-3, -7, -10, -33, -50, 61, 89, -90	х 3
<p>Примітка:</p> <p>Додатні числа в ключі рахуються за 1 бал, якщо біля відповідного номеру на бланку відповідей стоїть відповідь «+/ТАК».</p> <p>Від'ємні числа в ключі рахуються за 1 бал, якщо біля відповідного номеру на бланку відповідей стоїть відповідь «-/НІ»</p>		

Результати проведення тест-опитування «Акцент 2-90» на вибірці

№	Стать	Вк	Г	За	Ем	П	Т	Ц	Де	Зб	Ди	Ек	Ін
1	Ж	19	12	16	12	16	6	21	16	15	12	24	9
2	Ж	22	15	16	18	16	18	18	10	18	21	24	6
3	Ч	19	3	6	12	14	12	21	12	15	9	6	18
4	Ч	21	18	6	18	16	6	18	18	9	12	24	6
5	Ж	18	15	10	15	6	15	9	16	12	9	12	9
6	Ж	21	9	8	10	20	9	21	12	15	12	18	12
7	Ж	20	12	14	15	20	24	15	14	6	12	24	12
8	Ж	20	15	16	12	18	18	18	22	12	12	18	12
9	Ч	19	21	12	15	18	24	15	16	3	3	18	12
10	Ж	21	24	18	15	8	15	21	14	12	6	24	1
11	Ж	19	9	16	18	20	15	21	14	12	9	18	9
12	Ж	20	15	8	15	10	21	18	18	15	3	18	9
13	Ж	29	18	18	18	16	24	12	16	15	12	24	6
14	Ч	21	15	2	9	12	6	15	12	6	6	18	18
15	Ж	21	18	18	18	18	24	15	14	6	9	24	9
16	Ж	21	15	20	15	6	6	6	22	18	15	24	6
17	Ч	20	9	12	21	22	12	21	16	15	9	24	15
18	Ж	21	18	12	18	14	12	21	20	18	9	12	9
19	Ч	20	6	4	12	6	6	18	10	12	15	24	9
20	Ж	19	15	12	18	20	24	21	14	15	15	24	6
21	Ж	20	9	10	9	12	15	21	14	12	12	18	3
22	Ж	21	6	4	9	16	15	6	10	6	18	6	18
23	Ч	22	24	8	15	8	1	3	16	3	3	12	6
24	Ч	19	12	16	12	4	6	9	10	15	9	12	15
25	Ж	20	6	12	15	10	12	18	14	18	15	24	15
26	Ж	22	18	16	12	10	9	12	8	9	12	18	15
27	Ж	20	9	10	18	20	12	9	14	21	12	12	9
28	Ч	19	15	12	9	14	21	15	16	6	9	18	18
29	Ж	23	18	16	12	4	12	21	8	3	12	18	15
30	Ч	20	3	8	15	18	12	18	22	18	9	24	12
М	-	-	13,3	11,9	14,7	13,7	17,06	15,9	14,6	12	9,6	17,3	10,7

Тест-Опитувальник «Індекс Життєвого Стилю» (англ. «Life Style Index», LSI) Р.Плутчика, Г.Келлермана, Г. Конта, в адаптації Вассермана та ін.

1. Зі мною дуже легко домовитися.
2. Я сплю більше, ніж інші мої знайомі.
3. Я завжди знаходжу людину, на яку хочу бути схожим.
4. Якщо мене лікують, я прагну дізнатися, чому мені це все роблять.
5. Якщо я чого-небудь захочу, не можу дочекатися, поки не отримаю.
6. Я часто червонію.
7. Одне з найбільших моїх достоїнств - стриманість.
8. Іноді у мене з'являється спонука пробити стіну кулаком.
9. Я нестриманий.
10. Якщо мене хто-небудь затягне в натовп людей, я готовий його убити.
11. Я рідко запам'ятовую свої сни.
12. Мене злять люди, які командують іншими.
13. Мені часто буває погано.
14. Я - високоморальна людина, як мало хто інший.
15. Чим більше набуваю майна, тим щасливіше за себе відчуваю.
16. Я завжди знаходжуся в центрі своїх мріянь.
17. Мені робиться ніяково навіть від думки, що члени моєї сім'ї ходили б голими.
18. Люди вже мені говорили, що я часто хвалюся.
19. Якщо мене хто-небудь відкидає, у мене іноді навіть виникає бажання покінчити з життям.
20. Люди мною часто милуються.
21. Я іноді бував такий запеклий, що навіть ламав речі.
22. Мене дуже дратують люди, що складають всякі плітки.

23. Я завжди бачу кращу сторону життя.
24. Я хочу і весь час прагну за допомогою фіззарядки змінити свій зовнішній вигляд.
25. Іноді мені хочеться, щоб атомна бомба зруйнувала б навколишній світ.
26. Я не марновірний.
27. Мені вже говорили, що я буваю дуже імпульсним.
28. Меню дратують люди, які малюються перед іншими.
29. Ненавиджу недружніх.
30. Я дуже прагну нікого не образити.
31. Я з тих людей, які не плачуть.
32. Я дуже багато палю.
33. Мені дуже важко розлучитися з тим, що мені належить.
34. Я погано запам'ятовую осіб.
35. Я іноді займаюся онанізмом.
36. Я насилу запам'ятовую прізвища.
37. Якщо мені хтось заважає, я йому нічого не говорю, а відразу ж скаржуся кому-небудь.
38. Люблю вислуховувати різні думки з обговорюваного питання, навіть якщо знаю, як його треба вирішувати.
39. Мені ніколи люди не набридають.
40. Я не можу спокійно усидіти на місці.
41. Я мало що пам'ятаю зі свого дитинства.
42. Я довго не помічаю негативні сторони своїх знайомих.
43. Перш ніж сердитися, треба все добре обдумати.
44. Про мене говорять, що я довірливий.
45. Мені неприємні люди, які одним стрибком досягають своєї мети.
46. Неприємні думки я прагну викинути з голови.
47. Я ніколи не втрачаю оптимізму.

48. Перед подорожжю я обдумую кожну дрібницю.
49. Іноді я сам бачу, що серджуся на когось більше, ніж слідувало б.
50. Якщо справи йдуть не так, як мені хочеться, я іноді стаю похмурим.
51. Під час суперечки я люблю указувати іншим на помилки в їх міркуваннях.
52. Якщо мені кидають виклик, у мене з'являється сильне бажання його прийняти.
53. Неприємні фільми мене дратують.
54. Я гарячуся, якщо на мене не обертають уваги.
55. Люди говорять про мене, що я не емоційний.
56. Ухваливши якийсь рішення, я навіть після цього обдумую його.
57. Якщо хто-небудь говорить, що моїх здібностей недостатньо, щоб зробити що-небудь, то я обов'язково прагну зробити це.
58. Коли я воджу автомобіль, мені іноді хочеться розбити іншу машину.
59. Багато людей мене дратують тому, що вони егоїсти.
60. Виїжджаючи у відпустку, я завжди беру з собою якусь роботу.
61. Я гидуватиму деякими харчовими продуктами.
62. Я іноді гризу нігті.
63. Говорять, що я схильний обходити гострі питання.
64. Я любитель випити.
65. Я обурююся, коли чую вульгарні жарти.
66. Мені іноді сняться речі, що викликають неприязнь.
67. Кар'єристи мене дратують.
68. Я багато брешу.
69. Я гидуватиму порнографією.
70. Із-за свого характеру я мав неприємності по роботі.
71. більше всього я ненавиджу нещасних людей.
72. Розчарування в чому-небудь приводить мене в поганий настрій.

73. Якщо я чую або читаю про яку-небудь трагедію, це не міняє мого настрою.

74. Дотик до чогось слизистого викликає у мене огиду.

75. Коли я у піднесеному настрої, то починаю поводитися як дитина.

76. Я все-таки багато сперечаюся з людьми.

77. Я ніколи не переживаю неприємних відчуттів на похоронах від того, що знаходжуся в одному приміщенні з небіжчиком.

78. Не люблю людей, які прагнуть бути в центрі уваги.

79. Багато людей мене дратують.

80. Митися не в своїй ванні для мене справжня мука.

81. Мені ніяково вимовляти нецензурні слова.

82. Я гарячуся, коли відчуваю, що не можна довіряти людям.

83. Мені потрібно, щоб про мене говорили, що я сексуально привабливий.

84. Що б я не починав, я ніколи не закінчую початої справи.

85. Я прагну одягатися так, щоб виглядати привабливішим.

86. Я дотримуюся строгіших моральних принципів, ніж мої знайомі.

87. У спорі мої аргументи, як правило, бувають логічнішими, ніж в інших.

88. Люди аморальні мені неприємні.

89. Коли хтось мене штовхає, я здатний збіситися.

90. Я часто закохуюся.

91. Говорять, що я людина об'єктивна.

92. Вид крові не викликає у мене ніякого хвилювання.

Ключі до методики «Індекс Життєвого Стилю»

ЗМП	номери питань	n
1 Заперечення	1, 20, 23, 26, 39, 42, 44, 46, 47, 63, 90	11
2 Витіснення	6, 11, 31, 34, 36, 41, 55, 73, 77, 92	10
3 Регресія	2, 5, 9, 13, 27, 32, 35, 40, 50, 54, 62, 64, 68, 70, 72, 75, 84	17
4 Компенсація	3, 15, 16, 18, 24, 33, 52, 57, 83, 85	10
5 Проекція	12, 22, 28, 29, 45, 59, 67, 71, 78, 79, 82, 88	12
6 Заміщення	8, 10, 19, 21, 25, 37, 49, 58, 76, 89	10
7 Інтелектуалізація	4, 7, 14, 30, 38, 43, 48, 51, 56, 60, 87, 91	12
8 Реактивна Формація	17, 53, 61, 65, 66, 69, 74, 80, 81, 86	10

Результати методики в сирих балах

№	Стат ь	Вік	СИРІ БАЛИ							
			Зап.	Витіс н.	Регре с.	Комп .	Проек ц.	Замі щ.	Інтелек .	Реакт . форм.
1	Ж	19	3	4	11	7	7	4	10	5
2	Ж	22	7	1	13	2	8	6	4	4
3	Ч	19	6	4	4	2	2	0	7	4
4	Ч	21	8	6	11	8	6	3	8	3
5	Ж	18	4	3	3	1	8	1	8	5
6	Ж	21	3	8	10	7	9	8	6	4
7	Ж	20	5	1	9	6	6	5	6	4
8	Ж	20	6	3	5	6	5	1	10	2
9	Ч	19	6	5	12	7	9	4	8	4
10	Ж	21	3	2	7	9	7	3	7	3
11	Ж	19	7	5	6	2	7	2	8	8
12	Ж	20	4	2	6	7	2	3	6	2
13	Ж	29	6	2	9	7	7	1	8	4
14	Ч	21	5	5	9	3	4	1	7	3
15	Ж	21	4	4	4	1	7	1	8	3
16	Ж	21	3	4	8	7	7	5	8	5
17	Ч	20	4	3	10	4	6	4	9	5
18	Ж	21	3	5	10	3	6	2	8	2
19	Ч	20	6	3	6	1	3	3	3	2
20	Ж	19	7	4	12	5	6	4	6	2
21	Ж	20	6	3	10	5	7	2	5	4
22	Ж	21	1	5	7	2	7	2	8	3

23	Ч	22	3	4	7	4	7	3	5	3
24	Ч	19	7	6	8	6	5	5	2	4
25	Ж	20	8	8	4	2	10	4	8	2
26	Ж	22	2	3	9	8	4	3	1	5
27	Ж	20	4	5	11	1	7	6	9	1
28	Ч	19	6	3	10	6	8	2	4	7
29	Ж	23	1	2	5	7	3	7	6	3
30	Ч	20	7	4	2	8	9	1	7	4

№	Ста ть	Вік	Зап. у %	Витіс н. у %	Регр ес у %.	Ком п у %	Прое кц. у %	Замі щ. у %	Інтел ек. у %	Реак т.фо рм у %.	ЗНЗ у %
1	Ж	19	27	40	65	70	58	40	83	100	55
2	Ж	22	64	10	76	20	67	60	33	40	49
3	Ч	19	55	40	24	20	17	0	58	70	32
4	Ч	21	73	60	65	80	50	30	67	80	58
5	Ж	18	36	30	18	10	67	10	67	80	34
6	Ж	21	27	80	59	70	75	80	50	60	60
7	Ж	20	45	10	53	60	50	50	50	60	46
8	Ж	20	55	30	29	60	42	10	83	100	41
9	Ч	19	55	50	71	70	75	40	67	80	60
10	Ж	21	27	20	41	90	58	30	58	70	45
11	Ж	19	55	50	35	20	58	20	67	80	49
12	Ж	20	27	20	35	70	17	30	50	60	35
13	Ж	29	64	20	53	70	58	10	67	80	48
14	Ч	21	45	50	53	30	33	10	58	70	40
15	Ж	21	36	40	24	10	58	10	67	80	35
16	Ж	21	27	40	47	70	58	50	67	80	51
17	Ч	20	36	30	59	40	50	40	75	90	49
18	Ж	21	27	50	59	30	50	20	67	80	42
19	Ч	20	55	30	35	10	25	30	25	30	29
20	Ж	19	65	40	71	50	50	40	50	60	50
21	Ж	20	55	30	59	50	58	20	42	50	45
22!	Ж	21	9	50	41	20	58	20	67	80	38
23	Ч	22	27	40	41	40	58	30	42	50	39

24	Ч	19	65	60	47	60	42	50	17	20	47
25	Ж	20	73	80	24	20	83	40	67	80	50
26	Ж	22	18	30	53	80	33	30	8	10	38
27	Ж	20	36	50	65	10	58	60	75	90	48
28	Ч	19	55	30	59	60	67	20	33	40	50
29	Ж	23	18	20	29	70	25	70	50	60	37
30	Ч	20	65	40	12	80	75	10	58	70	46
М	-	-	43%	39%	106	48%	50%	31%	56%	64%	45%
					%						

Співставлення результава двох методик

№	Стать	ВІк	тип Акцентуації характеру	МПЗ
1	Ж	19	Екзальтований	Інтелектуалізація, Реактивна формація
2	Ж	22	Екзальтований	Регресія, Проекція
3	Ч	19	Циклотимний	Інтелектуалізація, Реактивна формація
4	Ч	21	Екзальтований	Компенсація, Реактивна формація
5	Ж	18	Демонстративний	Реактивна Формація
6	Ж	21	Циклотимний	Витіснення, Заміщення
7	Ж	20	Екзальтований- Тривожний	Компенсація, Реактивна формація
8	Ж	20	Демонстративний	Інтелектуалізація, Реактивна формація
9	Ч	19	Тривожний	Прожкція, Реактивна формація
10	Ж	21	Екзальтований- Гіпертимний	Компенсація, Реактивна формація
11	Ж	19	Циклотимний	Інтелектуалізація, Реактивна формація
12	Ж	20	Тривожний	Компенсація
13	Ж	29	Екзальтований- Тривожний	Компенсація, Реактивна формація
14	Ч	21	Екзальтований- Інтроверсивний	Інтелектуалізація, Реактивна формація
15	Ж	21	Екзальтований- Тривожний	Інтелектуалізація, Реактивна формація
16	Ж	21	Екзальтований	Компенсація, Реактивна формація

17	Ч	20	Екзальтований	Інтелектуалізація, Реактивна формація
18	Ж	21	Циклотимний	Інтелектуалізація, Реактивна формація
19	Ч	20	Екзальтований	Заперечення, Регресія
20	Ж	19	Екзальтований- Тривожний	Заперечення, Регресія
21	Ж	20	Циклотимний	Регресія, Проекція
22!	Ж	21	Дистимний- Інтроверсивний	Інтелектуалізація, Реактивна формація
23	Ч	22	Гіпертимний	Проекція, Реактивна формація
24	Ч	19	Застрагаючий	Заперечення, витіснення, Компенсація
25	Ж	20	Екзальтований	Витіснення, Проекція
26	Ж	22	Екзальтований- Гіпертимний	Регресія, Компенсація
27	Ж	20	Збудливий	Інтелектуалізація, Реактивна формація
28	Ч	19	Тривожний	Компенсація, Проекція
29	Ж	23	Циклотимний	Компенсація, Заміщення
30	Ч	20	Екзальтований	Компенсація, Проекція